

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Rozvoj empatie pomocí literatury pro děti

Vypracovala: Veronika Sedláčková
Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 26. března 2021

Veronika Sedláčková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. Evě Svobodové za odborné vedení, trpělivý přístup, ochotu, cenné rady a poskytnutý čas během zpracování práce. Velký dík patří všem paním učitelkám, které si vyhradily čas na rozhovor. Děkuji také mé rodině za poskytnutou podporu a optimismus.

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na literaturu pro děti, kterou vnímá jako hodnotný zdroj informací pro rozvoj empatie. Cílem práce je tento zdroj prozkoumat a nabídnout možnost aplikace v mateřské škole. Teoretická část je zaměřena na historický sled událostí v oblasti vývoje dětské literatury, literárních ocenění a empatii, která je v práci definována a sledována v průběhu dětského vývoje. Praktická část se zaměřuje na shromáždění kvalitní dětské literatury podporující rozvoj empatie, ze které je jedno dílo použito do tematického celku, který nebyl možný z pandemických důvodů realizovat. Celek byl proto evaluován za pomoci učitelek z mateřských škol a bude následně při první možnosti uskutečněn.

Klíčová slova:

Předškolní dítě; empatie; dětská literatura; historie literatury

Abstract

This Bachelor thesis is focused on literature for children which is viewed as a valuable information source for the development of kids empathy. The aim of this thesis is to examine this development and offer the opportunity to use it in kindergarten. The theoretical part is aimed at the historical chain of events in the area of development of children literature, literature awards and empathy which is defined and observed during the development of a child. The practical part is aimed at collecting quality children literature that supports the development of empathy from which is one book used in a topical part that couldn't have been realised due to the problems with the pandemic. Therefore, it was evaluated with the help of pedagogues from kindergartens, and it is going to be realised in the first chance possible.

Key words:

Preschool child, empathy, children literature, Histori of literature

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. HISTORICKÉ ÚTRŽKY Z LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ	8
1.1 Význam literatury pro děti a mládež.....	8
1.2 Počátky dětské literatury	8
1.3 Literatura 19. století.....	10
1.4 Literatura 20. století.....	11
1.5 Literatura 21. století.....	15
1.6 Literární ocenění	16
1.6.1 Cena nakladatelství Albatros	16
1.6.2 Anketa Suk – čteme všichni	17
1.6.3 Magnesia Litera	17
1.6.4 Zlatá stuha	18
1.6.5 Mezinárodní ocenění.....	19
2. EMPATIE	20
2.1 Význam empatie.....	20
2.2 Přirozený vývoj.....	21
2.3 Podněcování empatie	23
2.4 Empatie a příběh.....	24
II. PRÁKTICKÁ ČÁST	27
3. CÍL A METODICKÉ VEDENÍ	27
4. ZÁSOBNÍK KNIH VHODNÝCH PRO ROZVOJ EMPATIE	28
5. CHARAKTERISTIKA TEMATICKÉHO CELKU	40
6. SEDMIVES ANEB RŮŽOVÁ HOLČIČKA	40
7. EVALUACE CELKU	60
8. VLASTNÍ EVALUACE CELKU – ZPRACOVÁNÍ PŘIPOMÍNEK PANÍ UČITELEK	66
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70
SEZNAM PŘÍLOH	74

ÚVOD

„Empatie pramení ze sebeuvědomění: čím otevřenější jsme k vlastním emocím, tím lépe dokážeme rozeznávat a chápat city ostatních“ (Goleman, 2011, s. 95).

Empatie je pro naši společnost velmi důležitá. Osobně si myslím, že je to jedna z vlastností, kterou bychom se měli snažit u dětí rozvíjet již od útlého věku. Rodiče v tomto ohledu dítě ovlivňují nejen výchovou, ale i svým chováním k druhým. Mateřská škola hned po rodině ovlivňuje dítě nejvíce. Jedná se o první větší skupinu vrstevníků, do které vstupuje. Dítě by se zde mělo setkat s empatickým a láskyplným přístupem, kterému se samo bude učit nejen nápodobou, ale i cílevědomým vedením učitelky.

V oblasti vzdělávání jsou různé způsoby rozvoje a podpory empatie. Jedním z nich je literatura pro děti a mládež, která nám poskytuje možnosti, jak empatii dětem přiblížit a pomáhat ji rozvíjet. Literatura pro děti a mládež prošla od počátku velkým vývojem a v dnešní době můžeme nalézt mnoho hodnotných děl. Bohužel ne všechny dětské knihy obsahují kvalitní četbu. S výběrem literatury, která by měla potenciál dítě rozvíjet, nám pomohou literární ocenění, která jsou každoročně udělována.

Bakalářská práce se zabývá možnostmi podpory a rozvoje empatie prostřednictvím literatury.

V teoretické části popisuji historický sled událostí, díky kterému vznikla dnešní podoba literatury pro děti a mládež. Zmiňuji literární ocenění a současná díla, která tyto ceny získala. Dále se věnuji empatii, jejímu přirozenému vývoji a možnosti rozvoje.

Praktická část je zaměřena na vytvoření zásobníku knih podporujících rozvoj empatie. Z něho vyberu knihu, ze které budu vycházet při plánování tematického celku. Vzhledem k pandemickým opatřením jej však nemohu uskutečnit. Jako náhradní řešení jsem, po konzultaci s vedoucí bakalářské práce, zvolila rozhovory s paními učitelkami z mateřských škol.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. HISTORICKÉ ÚTRŽKY Z LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ

1.1 Význam literatury pro děti a mládež

Pojem literatura pro děti a mládež již na první pohled vypovídá o svém obsahu. Pro autory není vždy jednoduché čtenáře zaujmout. „Definice „dětské literatury“ se proto opírá o svůj vlastní účel: chce být něčím zvláštním, aby se tak mohla spojit se svými čtenáři – „dětmi“ –, jimiž se, jak deklaruje, otevřeně a cíleně zabývá“ (Lukavská, 2019, s. 13). Snaha přiblížit se dětem, vzdělávat a ovlivňovat je, má relativně hluboké kořeny. Než se začneme zabývat historií, je třeba si ujasnit její dělení. Podle Šubrtové (2012) jde o intencionální a neintencionální literaturu. Intencionální literární díla jsou určena přímo dětem, zato neintencionální díla pro děti a mládež jim nebyla prvotně určena, ale postupem času se stala součástí jejich literatury.

1.2 Počátky dětské literatury

Literatura tu s námi byla již od nepaměti v podobě lidové slovesnosti a postupně přešla do písemné podoby. Literatura pro děti a mládež vznikla daleko později. „Počátky našeho písemnictví se datují od sklonku 9. století, rozvoj literatury záměrně se obracející k dětskému čtenáři však zaznamenáváme až téměř o devět století později“ (Šubrtová, 2012, s. 13). Děti byly považovány za „malé dospělé“ nebo také neplnohodnotné osobnosti a pro tehdejší společnost nepředstavovaly velkou prioritu. Dětství nebylo považováno za období her a zábavy. Jeden z hlavních faktorů byla vysoká úmrtnost, kvůli které bylo vnímáno jako provizorní stav. Děti se nejčastěji k literatuře dostaly při vyprávění a čtení v rodině. Upokojovaly se skrze říkadla a ukolébavky, které jim rozvíjely slovní zásobu.

Polák (1982) popisuje lidskou tvořivost jako nevyčerpatelný zdroj, a to mimo jiné i v literatuře. Lidová slovesnost, která se rozšiřovala ústní cestou, naplňovala přirozenou estetickou potřebu. Děti se setkávaly nejen s dětskými náměty, které byly pro ně určené, ale i s tématy satirickými, vojenskými, pracovními a milostnými. Nejoblíbenější byly

pohádky, které se vyznačovaly dějovou fantazií, magičností, napětím a mravním poselstvím. Snahu dospělých, nejen děti zaměstnat či uspat, ale i vzdělávat a vychovávat, vidíme již dříve. Jak zmiňuje Čeňková (2006), šlo převážně o didaktické, výchovné a náboženské texty využívané v klášterních školách. Do četby byly zařazeny texty svatých, memorované latinské modlitby, antičtí klasikové, rytířské romány, eposy a antická mytologie. Spisy, které byly plné moralizování a prázdných frází, nebyly prvotně určeny dětem a jejich potřebám.

Nejen Chaloupka (1985) pokládá za první světově uznávané intencionální dílo ilustrovanou encyklopedii *Orbis pictus* Jana Amose Komenského. Tato kniha, která byla přeložena i do češtiny, znamenala velký posun ve vnímání vztahu mezi literaturou a dítětem. Stala se jednou z nejrozšířenějších a nejuznávanějších, a to nejen v sedmnáctém století, ale i ve století osmnáctém. Komenský byl toho názoru, že četba kladně působí na dětskou výchovu. Dílo bylo inspirací pro mnoho dalších autorů, kteří se zaměřili na dětskou tvorbu.

Knihy nebyly orientovány pouze na výchovnou a pedagogickou stránku dítěte, jak se můžeme dočíst v Čeňkové (2006), ale nejčastěji volenou literaturou byla didaktická díla pro základní vzdělávání, náboženskou a mravní výchovu. Vznikaly také kratochvilné pohádkové příběhy, které sepsal klasicistický vzdělanec Charles Perrault v *Pohádkách matky Husy* (1697). Tyto pohádky byly inspirací pro mnoho adaptací věnovaných dětem.

Intencionální literatury bylo mezi dětmi poskromnu. To se ovšem změnilo v následujícím století. Jak dokládá Čeňková (2006) ve svém díle, potřeba tištěných intencionálních textů se začala objevovat v průběhu 18. a 19. století díky zakládání obecných škol, a to od r. 1774 za Marie Terezie.

Literatura pro děti a mládež byla vnímána jako samostatná specifická oblast, oddělena od ostatní literatury a do počátku 20. století se řídila pedagogickými cíli („literaturou k výchově“). „Estetická hodnota stála stranou zájmu literární kritiky, která dětskou literaturu dlouho chápala jako odnož pedagogické literatury a dětského čtenáře redukovala na objekt výchovného působení“ (Šubrtová, 2012, s. 14).

1.3 Literatura 19. století

Již na počátku 19. století se v novinách začaly objevovat přílohy pro děti. Podle Čeňkové (2006) se konkrétně jednalo o Krameriovy c. k. Vlastenecké noviny – přílohy „Kusy zábavné a poučné“. Postupem času byly vydávány jako Večerní shromáždění Dobrovické obce (1801). V této knize byla kratochvilná vyprávění, poučné texty (odkud brambory přicházejí atd.), ale i básně a bajky pro „dítky“. V porovnání s tehdejšími lidovými kalendáři představovala kniha osvícenskou čítanku. Dle Chaloupky (1985) opravdovým začátkem české literatury pro děti a mládež byly verše s moralizující a výchovnou funkcí. Autoři těchto veršů byli například F. Doucha a K. A. Vinařický. Dětská poezie neskrývala svůj motiv ovlivnit dítě. Používala metody didaktické, výchovné a katechetní, které se nesnažily dítěti pomoci s objevováním nového, naopak čtenáře vnímaly jako pasivního příjemce.

Rozvoj literatury pro děti a mládež probíhal pomalu, a to nejen v českých zemích. Díky významným autorům, jako byl celosvětově známý dánský spisovatel Hans Christian Andersen, se děti mohly těšit novým knižním přírůstkům. Řeřichová et al. (2007) připomínají Andersena jako autora, jehož pohádková díla patří k světovému kulturnímu odkazu.

Kromě nových pohádek autoři zachycovali dětský folklor. Jak Čeňková (2006) uvádí, němečtí spisovatelé Clemens Brentan a Achim von Arnim zaznamenali tradiční lidové písně v souborech Chlapcův kouzelný roh (1805-1808). V Čechách se objevily sbírky s názvem Věk dětský v prstonárodních českých písních a říkadlech (1864), jejichž autorem byl Karel Jaromír Erben, Naše děti (1888) od Františka Bartoše a literární adaptace lidových pohádek. Čeňková také zmiňuje fakt, že „původní česká tvorba byla až do osmdesátých let 19. století spíše výjimečná, mládeži byly určeny zejména četné úpravy povídek Christiana Schmidta, později Karla Gustava Nieritze a jiných autorů z německého prostředí“ (2006, s. 24).

Podle Chaloupky (1985) roku 1876 bylo v česku Janem Karafiátem anonymně vydáno dílo Broučci pro malé i velké děti. Tento neilustrovaný svazek ale nebyl ve své době považován za výjimečný a až v pozdějších letech se mu dostalo uznání. Jeho vyprávění o životě svatojánských mušek je jedinečná umělecká pohádka a můžeme ji

označit za vrchol alegorického vyprávění. Stali se průlomovým dílem v české literatuře pro děti a mládež a inspiračním vzorem následující generace autorů.

I přes začínající nárůst umělých pohádek, neklesl zájem o lidovou ústní slovesnost. Na spisovatele působily lidové pohádky magickým dojmem a považovali je za pozůstatky starých mýtů.

Roku 1886 bylo vydáno dílo známého italského spisovatele Edmonda de Amicis. Řeřichová et al. (2007) uvádí, že kniha *Srdce* je imaginárním deníkem osmiletého chlapce, který popisuje události v průběhu jednoho školního roku. Mezi chlapcovy příběhy jsou začleněny dopisy rodičů a příběhy učitele. Dílo zapůsobilo na mnoho generací italské mládeže, především díky nenásilnému a přirozenému rozvoji empatie v hlavní postavě malého chlapce, ideálům lásky k rodičům, k ostatním lidem a vlasti.

Zaznamenávané pohádky byly ovlivněny náboženským a vlasteneckým cítěním sběratelů. Díky vyčlenění nevhodných částí (např. hrubé a milostné motivy), se staly lákavější pro děti. Zájem vzbudily i u rodičů, kteří je svým dětem předčítali. To vedlo na konci 19. století a na počátku 20. století k vytvoření pohádkových vydání určených přímo dětem. Můžeme sem zařadit pohádky Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena, které dětem zpřístupnil Václav Tille. (Šubrtová, 2012). Pohádky Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena mají nesmírnou hodnotu. Jak udává ve svém díle Polák (1982), Karel Jaromír Erben ve svých slovanských pohádkách dbal na zkrácení originálu tak, aby pointa příběhu byla zachována. Nejslavnější Erbenova díla obsahují například pohádky *Dlouhý, Široký a Bystrozraký*, *Zlatovláska* a *Živá voda*. Božena Němcová původní pohádky přetvářela a přidávala do nich jemnost, čistotu a idealismus. V knize *Národní báchorky a pověsti* byly například pohádky *O hloupém Honzovi*, *Čert a Káča*, *Pohádka o perníkové chaloupce* aj. Při psaní slovanských pohádek se pokoušela zachytit příběhy věrněji. Mezi nejznámější patří *Mahulena, krásná panna*, *O dvanácti měsíčkách*, *Sůl nad zlato*.

1.4 Literatura 20. století

Literaturu pro děti a mládež, jak Chaloupka (1985) uvádí, rozvíjeli svými díly autoři V. Říha, J. Š. Kubín, J. F. Hruška, J. Š. Baar aj. Svou tvorbou navázali na pohádkovou tradici. Čeňková (2006) například zmiňuje J. Mahenu a jeho čtyřdílnou knihu *Pepánek nezdar* (1907-1921), která vypráví o postavě nezbedného chlapce a jeho životě na vesnici. Citlivě

a trefně přistupuje k vnímání světa dětským pohledem a umožňuje čtenáři jedinečný pohled do dětské psychiky.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vyhledávání knih spojených s podporou a rozvojem empatie. S tím souvisí i tabuizovaná témata, jako například smrt, drogová závislost, handicap, stáří, politika a ekologie (Čeňková 2006), která začala pronikat do autorské pohádky a převzala tak pozornost známějším a používanějším námětům tehdejší doby. Ta byla v socialistických státech často ideově nepropagovaná. Šubrtová (2012) uvádí několik autorů, kteří tyto motivy zařadili do svých děl. Jednalo se o Otakara Pospíšila, Jana Petruse, Karla Půlpána, Otakara Svobodu, Pavla Sulu a Ludmilu Durdíkovou. Ve svých příbězích vyprávějí o dětech v znevýhodněném společenském postavení nebo handicapovaných. Také Čeňková (2006) popisuje třicátá léta jako vzestup autorské pohádky zaměřené na postavy opuštěných dětí a sirotků, který se udál díky sílícímu levicovému hnutí. Tito hlavní hrdinové se proměnili v bojovníky za sociální rovnost. Jedná se například o Poplach v Kovářské uličce Václava Řezáče, 1934, Hodinky Leonida Pantělejeva, 1928, česky pod názvem Kolja a jeho hodinky, 1935.

Obecně vzato, jak dále Šubrtová (2012) udává, se meziválečné období nazývá „zlatý věk“ především díky autorské tvorbě Josefa Čapka, Eduarda Basse, Vladimíra Vančury, Karla Poláčka a Josefa Lady. Za zmínku stojí vznikající časopisy, které byly určeny přímo dětem a svým obsahem přispívaly k rozvoji dětské osobnosti. „Nově vzniklý časopis pro děti Mateřídouška (1945) si kladl za úkol nejenom skýtat příležitost začínajícím čtenářům, ale také kompenzovat nemožnost vydávat dostatečný počet původních titulů pro děti a mládež“ (Šubrtová, 2012, s. 24). Procházková (2013) zmiňuje další významné dětské časopisy, které ve své vydavatelské tvorbě i dnes pokračují – Sluníčko (1967), Čtyřlístek (1976), Pastelka (1991), Nezbeda (1992), Duha (1992), Médá Pusík (1994) aj.

Novým typem autorské pohádky se proslavila kniha Josefa Čapka s názvem Povídání o pejskovi a kočičce. Šubrtová (2012) popisuje jeho kapitoly jako úsměvné vyprávění plné pohádkových, výchovných a nonsensových prvků. Vidíme zde i empatii, a to například v příběhu O pyšné noční košilce. Jeho bratr Karel Čapek, jak uvádí Polák (1982), vydal třídílný soubor Nůše pohádek, a to v letech 1918 až 1920. Jeden z hlavních důvodů jejich vzniku byla možnost vyjádřit kritiku bez nebezpečí postihu. V Nůši pohádek se objevily příspěvky i od Antonína Sovy, Viktora Dyka, Fráni Šrámka.

Neměli bychom opomenout další autory a jejich díla, která Šubrtová (2012) ve své publikaci uvádí. Jedná se o Josefa Zemana, který ve dvou knihách vypráví o veverce Zrzečce, kdy v Dobrodružství veverky Zrzečky (1939) popisuje záchranu veverčina hnízda a v druhé knize Obětavá Zrzečka (1941) vypráví o záchraně starého dubu. V pohádce Josefa Heyduka Vincek a Estelka postavy svým jednáním představují symbol mravního vědomí, solidarity a lásky ke svobodě. Jaromíra Kolárová v pohádkovém příběhu Záhadný host (1975), rozebírá téma pocitu osamělosti starší generace.

Literaturu pro děti a mládež výrazně ovlivňovala proměnlivá situace a v mnoha případech určovala zaměření autorské tvorby. Jak uvádí Čeňková (2006), po únoru 1948 byl dětský hrdina přetvořen v budovatele a jeho nedílnou součástí byl kolektivní princip života. Představitelé tohoto druhu tvorby byli Bohumil Říha (Na znamení zvonku, 1953), Donát Šajner (Tovaryši, 1953), Jan Mareš (Stromy rostou do nebe, 1963) a další. Podobně poučnou fází popisuje i Urbanová (1999) a doplňuje personifikování předmětů, a to konkrétně strojů, vlaků nebo uhlí. Příkladem je pohádka O traktoru, který se splašil (1951) od Ondřeje Sekory a O vláčku Kolejáčku (1951) od Františka Čečetky. Zmiňuje také dílo Karla Milchla Pepina Uličných (1947) a Zdeňky Bezděkové Říkali mi Leni (1948), kde autoři spolu s hlavními hrdiny zažívají traumatizující sociální situace, hledání vlastní osobnosti a ztracené rodiny.

Dle Šubrtové (2012) se další zvrát odehrál roku 1949, kdy vzniklo Státní nakladatelství dětské knihy (SNDK). Bylo takřka jediné na trhu ve vydávání dětské literatury. Díky tomu se zvýšily náklady jednotlivých děl, ale zmenšil se počet vydávaných titulů. Důsledkem bylo zploštění jak v oblasti žánrové, tak i tematické.

Postupem času, jak uvádí Čeňková (2006), se autoři literatury pro děti a mládež začali více zaměřovat na autorskou pohádku, která se stala v šedesátých letech jedním ze základních žánrů a také neodmyslitelnou součástí dětské literatury. Její přijetí nebylo jednoduché. To se ukazuje například u tvorby Astrid Lingrenové, jejíž díla byla zprvu považována za příliš liberální. I přesto, jak zmiňují Řeřichová et al. (2007), se proslavila její druhá kniha Pippi Långstrump (1945, pod českým názvem Pipi Dlouhá punčocha) a způsobila průlom v poválečné literatuře pro děti a mládež. Autorka v díle propojila tradici klasické pohádky s anglosaskou literaturou a idylickým realismem, díky kterému vytvořila nový typ dětské hlavní postavy. Jedním z důvodů, proč dílo bylo odmítáno, byla revolta proti průměrnosti a pokrytectví. Sama hrdinka není vzorový příklad vychovaného

dítěte, na druhou stranu při kontaktu s druhými dětmi a zápornými postavami projevuje soucit, empatii, velkorysost a smysl pro spravedlnost.

Urbanová (1999) uvádí, že v letech 1966-1970 docházelo k reedicím děl některých známých autorů, a to například Jaroslava Foglara, Amálie Kutinové a Jana Karafiáta. Velká likvidace knih proběhla v říjnu 1970, kdy byl vydán seznam zakázaných děl. Důsledkem toho se mnoho cenných knih nedostalo k dětem. Mezi ně patřily například Královské pohádky (1970) od Karla Šiktance. Šubrtová (2012) poukazuje na fakt, že přes všechny nesnáze, které spisovatelé museli podstoupit, změna společensko-politické situace po roce 1989 umožnila proměnu literatury pro děti a mládež. Díky demonopolizaci nakladatelského podnikání došlo k okamžitému nárůstu vydávaných děl, která byla obdivuhodná svou rozmanitostí. Negativním důsledkem byly neprofesionálně připravené edice, souběžné vydávání stejných titulů, a především nekontrolovaný nárůst triviální dětské literatury.

Dvacátá léta přinesla mnoho významných děl podporujících rozvoj empatie. Podle Šubrtové (2012) z českých představitelů je to například Martina Drijverová, která své hlavní postavy často staví do role outsiderů a popisuje jejich tělesnou slabost (Kryštof a Karel, 1983) nebo průměrnost (Zajíc a sovy, 1990 a Síska Kyselá, 1988). Malého bratra desetileté dívky, který má Downův syndrom, přirovnává k návštěvníku z daleké planety (Domov pro Marťany, 1998) a jako další z témat volí zvířecí hrdiny, kteří v příbězích děti učí zodpovědnosti, toleranci a soucitu (Kočka Mourka a její přátelé, 1997, Pes Jíra a jeho přátelé, 1997, Veverka Bára a její přátelé, 1998 a Medvěd Péťa a jeho přátelé, 1999). V pohádce Olgy Hejné Kouzelník Mařenka (1965) chlapec najde malou osamělou panenku, se kterou se skamarádí. Kvůli ní zažívá ve třídě posměch, ale chlapec i přes to panenku neopustí. Jiří Kafka zvolil jako hlavní postavu oživlého plyšového medvídka, jehož cílem je nalézt domov, v próze Kulda Kulíšek (1975). Postavu medvídka a jeho povahové proměny nalezneme také v knize Nikdo mě nemá rád (1994). Nejmenším dětem autor věnoval příběhy malých čmeláků s názvem Příběhy včelích medvídků (2002), Včelí medvídci od jara do zimy (2005) a Jak se mají včelí medvídci? (2009). Další knihy, které podporují rozvoj empatie, jak uvádí Chaloupka (1985), můžeme nalézt u Daisy Mrázkové, která tvořila převážně lyrickou poezii. Do svých děl Můj medvěd Flóra (1973), Kluk s míčem (1978) a Neplač muchomůrko (1965) vkládá empatii, pomoc bližnímu a přátelství. Autorčina tvorba je výrazně spojena s ilustracemi, které trefně

doplňují poetický text, což můžeme pozorovat například v díle *Neposlušná Barborka* (1973). Markéta Zinnerová ve své knize *Princezna z třešňového království* (1975) popsala pouť Pavlíny za poznáním koloběhu života a smrti.

Řeřichová et al. (2007) uvádí zahraniční spisovatele, a to například Petera Härtlinga se svým dětským románem *Das war der Hirbel* (1973, 1996, *To byl Hirbel*) vyprávějícím o chlapci se silnými bolestmi hlavy a břicha, kvůli kterým nad sebou ztrácí kontrolu. Vyrůstá v pěstounském domě, ze kterého opakovaně utíká a snaží se nalézt místo, kde mu bude porozuměno. Tove Jansson provádí dětského čtenáře v knize *Trollvinter* (1957, *Čarovná zima*, č. 1977, 1990, 1996) příběhem malého Mumínka, který v kruté zimě díky svým zážitkům a kamarádce Tikki pochopí, že život není vždy jednoduchý. Arnold Lobel ve svých knihách vypráví o dvou žabích kamarádech, z nichž je jeden veselý a druhý zádumčivý. Užívají si opětovaného přátelství a vzájemně se dobře doplňují – *Frog and Toad Are Friends* (1970, *Kvak a Žbluňk jsou kamarádi*, č. 1977, 4. vydání 2002), *Frog and Toad Together* (1972, *Kvak a Žbluňk jsou kamarádi*, č. 1977, 4. vydání 2002), *Frog and Toad All Year* (1976, *Kvak a Žbluňk od jara do Vánoc*, č. 1995) a *Days with Frog and Toad* (1979, *Kvak a Žbluňk se bojí rádi*, č. 1994).

1.5 Literatura 21. století

Některá díla autorů píšících pro děti a mládež začala mít sklon k filozofickému přesahu. Šubrtová (2012) uvádí jako příklad tohoto směru Danielu Fischerovou se svými knihami *Duhová jiskra* (1998) a *Jiskra ve sněhu* (1999), kde se autorka zaměřila na východní filosofii, náboženství a mravní poselství. Fischerová též napsala poutavé vyprávění o vzniku barev, hvězd, soucitu, lásky, důvěry atd. v knize *Duhové pohádky* (1982). Radek Malý napsal pohádku *František z kaštanu* (2006), *Anežka ze slunečnic*, kde malinký pár zjišťuje, jak je nelehké, ale přesto nádherné, soužití dvou osobností.

Další z autorských děl, která by neměla být v tomto století opomenuta, je jednoznačně *Sedmives aneb Růžová holčička* (2003) Melity Denkové. Kniha poukazuje na lidskou rozlišnost a dobrou stránku lidí, kteří ví, že aby svět byl v pořádku, musí každý jít tam, kam ho srdce táhne. Eva Bernardinová ve své novele *Ahoj, bráško!* (2004) popsala život rodiny, do které se narodí nevidomé dítě. Ivona Březinová otevírá choulostivá témata jako je Alzheimerova choroba v knize *Lentilka pro dědu Edu* (2006),

tělesný handicap v díle Kluk a pes (2011) a v pohádce Začarovaná třída (2002) vypráví o přijímání romské menšiny do společnosti. Viola Fischerová citlivě popisuje život starých lidí, kteří žijí osaměle ve zchátralém domě, v knize Jak zvířátka uzdravila smutný dům (2011). Daniela Kroluperová ve své knize Já se nechtěl stěhovat! (2010) vypráví o problému šikany mezi dětmi.

1.6 Literární ocenění

1.6.1 Cena nakladatelství Albatros

Nakladatelství Albatros, dříve pod názvem Státní nakladatelství dětské knihy (SNDK), vzniklo roku 1969 (Albatros Media a.s., n.d.). Literární cena nakladatelství Albatros byla poprvé udělena roku 2009. Každý rok je voleno téma, podle kterého se hodnotí jednotlivá díla. V minulých ročnících to byla například moderní pohádka, smích – základ života, detektivka pro děti aj. (Albatros Media a.s., 2020). Mezi oceněné knihy rozvíjející empatii patří například:

Čuňa, Zulu a Ferda od Bohumila Matějovského – oceněno roku 2014

Kamarádi Čuňa, Zulu a Ferda putují do Afriky. Každý si už něco nehezkého prožil, jako třeba Jezevčík Ferda, o kterého se lidi přestali starat nebo opice Zulu, která utekla z cirkusu. Než se dostanou k vytouženému cíli, čeká je mnoho záluďných překážek. V příběhu nalezneme vzájemné porozumění zvířecích kamarádů a jejich ochota pomoci je nejednou zachrání (Databaze knih s.r.o., n.d.).

Kosprd a telecí od Evy Papouškové – oceněno roku 2011

Malý kluk Kosprd rád s tatínkem vyrábí v dílně vzducholodě. Jednoho dne ho však rodiče vezmou do školky, což se chlapci ani v nejmenším nezamlouvá. To se změní v okamžik, kdy potká novou zajímavou spolužačku Telecí. Telecí pro Kosprda znamená kamarádku, která s ním cítí a snaží se mu pomoci. Autorka trefně a s vtipem popisuje rozmanité příhody předškoláků a paní učitelky ve školce (Databaze knih s.r.o., n.d.).

1.6.2 Anketa Suk – čteme všichni

Zakladatelem ankety je profesor Suk, jak udávají Hutařová a Hanzlová (2003), který působil jako prvorepublikový teoretik a kritik literatury pro děti a mládež. Jeho současným pořadatelem je Ústav pro informace ve vzdělávání – Sukova studijní knihovna literatury pro mládež. O ocenění děl rozhodují mladí čtenáři, učitelé a knihovníci. Mezi oceněné knihy rozvíjející empatii podle Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského (2018) patří například:

Šedík a Bubi od Ester Staré a Milana Starého – oceněno cenou dětí roku 2018

Koťátko Šedík ztratilo svoji maminku, a proto se vydá hledat nový pelíšek. Vyleze na půdu, kde objeví ztracenou čepici Bubi, kterou už nikdo rok nehledá. Noví kamarádi spolu zažijí mnoho dobrodružství. Šedíka čeká rozhodnutí, jestli Bubi seznámí s holčičkou, která potřebuje čepici, za cenu, že zůstane samo. Autorka prostřednictvím hlavních postav pomáhá dětem vcítit se do nelehkých situací, které prožívají (Česká sekce IBBY, 2019).

O tajemství (Cesta domů) od Martiny Špinkové – oceněno cenou učitelů roku 2018

Autorka v knize citlivě a empaticky popisuje význam tajemství. Vypráví o krásných tajemstvích, která si máme schovat pro sebe a o bolesných tajemstvích, se kterými je dobré se s někým podělit, aby nás tak netížila (Cesta domů, z.ú., n.d.).

1.6.3 Magnesia Litera

Udělování ceny Magnesia Litera započalo roku 2002. O udělení rozhoduje 300 oslovených lidí, kteří se orientují v oboru. Knižní ceny se rozdělují do devíti kategorií, z nichž se dětskou literaturou zabývá ocenění Kniha pro děti a mládež (Litera, produkce, s.r.o., n.d.). Mezi oceněné knihy rozvíjející empatii patří například:

Co vyprávěla Dlouhá chvíle od Violy Fischerové – oceněno roku 2006

Malý chlapec poslouchá různé příběhy, které mu vypráví „Dlouhá chvíle“. Na pohled komickým či obyčejným příběhům autorka svým stylem psaní dodává přesah, a to převážně s empatickým a etickým laděním, dítě se tak pobaví a zamyslí (Litera, produkce, s.r.o., 2006).

Pampe a Šinka od Alžběty Skálové – oceněno roku 2011

Autorčina kniha vypráví příběh mírumilovného rodinného života. Šinka a Pampe spolu nakupují, chodí na karneval a slaví narozeniny. Užívají si vzájemné lásky, radosti, maličkostí života a pomáhají druhým. Text doprovází dějově bohaté ilustrace (Litera, produkce, s.r.o., 2011).

1.6.4 Zlatá stuha

Ocenění Zlatá stuha vzniklo v roce 1992 jako obranná reakce na okamžitý a masivní nárůst vydávaných děl různé literární hodnoty. Jejím cílem bylo podpořit české autory a zároveň vyzdvihnout unikátní a jedinečná díla (Šubrtová, 2012). Mezi oceněné a nominované knihy rozvíjející empatii patří například:

Překlep a Škraloup od Barbory Klárové a Tomáše Končinského – oceněno roku 2017

Překlep a Škraloup jsou malincí skřítki, kteří se společně starají o věci, aby stárnuly. Jednou však zjistí, že lidem je smutno, když jejich oblíbený předmět zestárne nebo se pokazí. Vydají se proto za samotným Zubem Času (Česká sekce IBBY, 2017).

Strašidylko Stráša od Aleny Mornštajnové – nominováno roku 2019

Příběh vypráví o strašidlu Bubu, které se bojí všeho, včetně svého jména, a proto mu každý říká Stráša. Jednou se malý Stráša skamarádí s klukem Matějem, zažijí spolu dobrodružství a strašidylko se musí postavit svému strachu. Děti tak, díky vcítění se do hlavní postavy příběhu, mohou poznat důležitost kamarádství a vzájemné pomoci (Česká sekce IBBY, 2019).

1.6.5 Mezinárodní ocenění

Nezisková organizace UNESCO vznikla roku 1953 ve Švýcarsku v Curychu (IBBY International Board on Books for Young People, n.d.). IBBY je mezinárodní organizace, celosvětově se věnující zachování dobré úrovně literatury pro děti a mládež. Každoročně se udílí cena Hanse Christiana Andersena a zapisuje se na čestnou listinu IBBY. (Hutařová a Hanzlová, 2003) Díky kontaktům s mezinárodní literární scénou, se stalo tehdejší Československo prvním státem z východního bloku, které bylo přijato roku 1964 do IBBY. Jedinečná výtvarná tvorba Jiřího Trnky, pro kterou byl oceněn Cenou Hanse Christiana Andersena, byla utvrzením rovnosti mezi světovou a českou produkcí. Další Cenu Hanse Christiana Andersena získal Bohumil Říha, a to v roce 1980, kdy se Praha stala hostitelkou 17. kongresu IBBY (Šubrtová, 2012). Mezi knihy, které byly zapsány na čestnou listinu IBBY například patří:

Verunka a kokosový dědek od Pavla Šruta – oceněno roku 2006

Verunka žije v napohled běžné rodině. Když se však podíváme blíže, všichni členové rodiny jsou tak trochu výstřední. Každému se po někom stýská nebo mu něco schází. Verunce chybí dědeček. Jaké je však pro ni překvapení, když pod stromečkem rozbalí dárek, ve kterém je ten nejpodivnější a nejsrandovnější dědeček (Databaze knih s.r.o., n.d.).

Pohoršovna od Daniely Fischerové – oceněno roku 2016

Pohoršovna je přesný opak polepšovny. Chodí do ní hodná strašidylka, ze kterých se učitelky pokouší udělat správná zlá strašidla. Strašidylka však odolávají a pokouší se zůstat hodnými, což není vždy jednoduché. Příběh vypovídá o síle přátelství a předkládá dětem hodnotu lidské rozdílnosti (Česká sekce IBBY, 2015).

2. EMPATIE

2.1 Význam empatie

„Kto načúvajú, môže v niektorých okamihoch intenzívne chápať to, čo si druhý myslí, cíti a po čom túži, a vytvárať s ním životný súlad“ (Roberto, 1992, s. 98).

Empatie je schopen takřka každý jedinec, jedná se však o vlastnost, kterou je třeba rozvíjet. Jak uvádí Goleman (2011), vzniká především díky sebeuvědomění. Jedinec musí nejprve odhalit a poznat vlastní emoce. Podle toho, jak se mu sebepoznání daří, je schopen na podobné úrovni chápat i city druhých. Hoeg a Juul (2018) poukazují na fakt, že pokud si bude člověk uvědomovat vlastní lidskost, křehkost a samotné srdce, není schopen se k druhému chovat agresivně, pohrdavě a povýšeně. Ve stejný okamžik bezprostředně vnímá jeho lidskost a doopravdy si uvědomuje identitu druhého člověka. Pokud však jedinec ztratí úctu k ostatním, bezostyšně je haní a nebrání se agresí, je na cestě ke ztrátě sebe samého.

Z vývojového pohledu, můžeme empatii rozdělit na dvě stádia. Jedná se o afektivní a kognitivní stádium. Hoeg a Juul (2018) vnímají afektivní empatii jako složku, která funguje s největší pravděpodobností na nevědomé úrovni. Od počátku narození si dítě uvědomuje emoce druhých a reaguje na ně. Pokud novorozenec je přítomen plačícímu dítěti, pravděpodobně se také rozpláče. V tomto věku se jedná o afektivní empatii, kdy novorozenec není schopen rozlišit své emoce od ostatních.

Empatii můžeme spojit s normami, se kterými úzce souvisí. Martin Hoffman (1984) citovaný Golemanem (2011) považuje empatii za základní kámen morálky, a to z důvodu soucítění s obětí. Může se jednat o psychické sdílení bídy či bolesti, která dotyčného nabádá k pomoci. Dále Goleman (2011) uvádí příklad morálního činu, který je vedený empatií. Jedná se o situaci, kdy přihlížející pomůže oběti na základě soucítění. Zde lze vycházet z předpokladu, že čím větší empatii pociťuje přihlížející k druhému, tím spíše se odhodlá k pomoci. Obecně tedy vzato, míra soucítění působí na morální rozhodování jedince. Dítě si již ve dvou letech uvědomuje rozdílnost mezi vlastními a cizími emocemi. Dokáže detailněji percipovat citové projevy druhého jedince a pokouší se na ně adekvátně reagovat. Doposud je však vnímá jen na úrovni přítomného okamžiku. Podle Svobodové (2010) dítě získává povědomí o sociálních normách a pravidlech

prostřednictvím volné hry, kdy přichází do kontaktu se spolužáky a pedagogem. V mateřské škole a domácím prostředí jsou důležitá pravidla, neměnné hranice, díky kterým se dítě cítí v bezpečí. „Pravidla jsou jedním ze základních mechanismů, které učí děti prosociálnímu chování vůči ostatním dětem a dospělým“ (Svobodová, 2010, s. 20).

Na empatii můžeme také pohlédnout ve spojitosti s prosociálním chováním. Jak uvádí Roberto (1992), pro pedagogy je důležitý vztah příčiny a účinku, kdy rozvojem empatie můžeme podpořit rozvoj prosociálního chování. Empatii tedy můžeme považovat za jeden z jeho předpokladů. Přesněji řečeno „Prosociálnost se vyznačuje pozitivním sociálním chováním, které vede k pomoci druhému člověku či lidem. Tímto chováním člověk nepřináší užitek pouze sobě samému, ale i jiným lidem“ (Svobodová, 2010, s. 2).

Jak již bylo výše uvedeno, pro rozvoj empatie je podstatné porozumění vlastním emocím. Svobodová (2010) uvádí, že schopnost poznat a orientovat se ve svých emocích a dokázat s nimi adekvátně nakládat, se nazývá emocionální inteligence. Je do ní zahrnuto i porozumění pocitům druhých, řešení konfliktů, komunikace a navazování nových přátelství.

Shapiro (1998) podotýká, že s každou generací intelekt dětí zdánlivě stoupá, avšak jejich dovednosti v oblasti emoční a sociální upadají, a to především v porovnání s dřívějšími sociologickými údaji.

2.2 Přirozený vývoj

Obecně empatii považujeme jako vrozenou vlastnost, se kterou se dítě může narodit. Podle Hoeg a Juul (2018) se skrývá v nitru a lze ji označit spíše jako společenský potenciál, je však na jedinci a jeho okolí, do jaké míry se rozvine. Již malé děti mají touhu být nápomocni rodičům či svým sourozencům. Dle Výrosta a Slaměníka (2008) se snaží pomáhat s domácími pracemi, starají se o mazlíčky a utěšují plačící sourozence. Poznávají fakt, že mnoho autorů pokládá za důležité toto jednání podporovat a odměňovat. Vágnerová (2012) uvádí, že dítě se své chování pokouší regulovat podle informací, které získává snahou vnímat a rozlišovat pocity rodičů. I malé dítě dokáže do jisté míry řídit své chování a vciťovat se do prožitků ostatních lidí.

Empatie je spojena s teorií mysli, která se též od narození vyvíjí. Z pohledu kognitivní psychologie Lukavská (2019) vysvětlila termín „teorie mysli“ jako dětské porozumění skutečnosti, schopnost uvědomit si, že ostatní lidé dokáží myslet a prožívat své emoce. Mezi osmnáctým měsícem a druhým rokem se u dítěte začíná objevovat imaginativní hra. V tomto věku je o sobě schopno přemýšlet jako o jiné osobě, a tudíž přestává být egocentrické. Lukavská však udává fakt, že tato teorie není kompatibilní s teorií Piageta, který egocentrické období určil až do sedmi let. Teorii mysli lze podpořit čtením příběhů, kde jsou popsány myšlenky jednotlivých postav. Dítě tak pozná motivy jejich činů a lépe si vysvětlí projevy skutečných lidí. Dle empirických výzkumů se teorie mysli rozvíjí přibližně od čtyř let. Samotná empatie se zcela rozvine až v období dospívání. Langmeier a Krejčířová (2006) považují přístup rodičů k dětským pocitům jako významný způsob socializace. Emoční vývoj je zdatelně ovlivněn naladěním mezi rodiči a dítětem. Napomáhá dítěti pochopit, jaké emoce jsou vhodné pro sdílení. Pokud rodiče záměrně potlačují některé emoce, nejčastěji negativní, vzniká riziko narušení vývoje osobnosti, a to kvůli nedostatečnému ucelení některých aspektů emoční zkušenosti.

Jak již bylo výše zmíněno, empatii můžeme rozdělit na afektivní a kognitivní stádium. Dle Shapiro (1998) se afektivní empatie u dětí objevuje již v průběhu prvního roku, kdy se dítě domnívá, že city druhého jsou i jeho vlastní. Kognitivní empatii u dítěte můžeme začít pozorovat mezi prvním a druhým rokem, kdy si dokáže uvědomit rozdíl mezi svým neštěstím a neštěstím toho druhého. Batolecí období, jak ve své publikaci zmiňují Langmeier a Krejčířová (2006), je klíčové pro osvojení si prosociálního chování, do kterého je zahrnována pomoc, utěšování aj. Dítě je již schopné rozlišit jednotlivé emoce z výrazu tváře. Ovšem až v předškolním věku, tedy mezi 3. až 5. rokem, začíná skutečně rozumět emocím a jejich příčinám. Poznává, že stejná situace může u lidí vyvolat odlišné pocity. Rychlý nárůst porozumění motivům, myšlenkám a prožitkům druhých můžeme pozorovat v zájmu o pohádky. V symbolické hře dítě dále rozvíjí schopnost vnímat svět skrze někoho jiného. Vágnerová uvádí, že již „ke konci předškolního věku je dítě schopné alespoň omezeně uvažovat z pohledu jiného člověka, a tudíž chápat i jeho potřeby. Decentrace dětského hodnocení představuje pozitivní základ pro rozvoj sociálně žádoucího chování, protože dítě lépe chápe jeho smysl“ (2012, s. 123).

2.3 Podněcování empatie

Důležitý faktor rozvoje empatie je výchova. Goleman (2011) uvádí, že rodiče, kteří do výchovy zahrnuli upozornění na způsobené utrpení namísto pokárání, vychovali děti, které byly schopny snáze projevit soucit. Na druhou stranu Výrost a Slaměník (2008) považují za účinnější učit empatii nápodobou. Prosociální chování rodičů, učitelů a dalších osob v okolí silně ovlivňuje dětské uvažování a vnímání světa. Dle Golemana (2011) je podstatné se dětem věnovat a umožnit jim projevit své emoce. V opačném případě se může stát, že kvůli nedostatku citové pozornosti se dětská empatie otupí.

Mateřská škola je první větší skupina mimo rodinu, se kterou se dítě setkává. Pokud v rodině nedostane dostatečné základy pro empatii, má pedagog jedinečnou šanci tuto vlastnost podpořit a dále rozvíjet. Hoeg a Juul (2018) tuto možnost zdůrazňují a dodávají, že v mateřské škole mohou být položeny základy pro porozumění hodnoty pevných, důvěryhodných a přátelských vztahů. Svobodová (2010) podotýká, že důležitá schopnost učitelky je upravit hry tak, aby vytvořila prostor pro kooperaci a empatické vnímání a odstranila soutěživé tendence. Učitelka dále může využívat vzniklé konflikty a další problémy jako přirozenou vzdělávací pomůcku. Dětem tak nabídne příležitost ke sbírání informací, pozorování a kladení otázek. Při nacházení odpovědí dětem pomůže najít řešení shodující se s prosociálním myšlením a pozitivním morálním hlediskem. Důležitý je fakt, že děti potřebují chápat jednání a reakce učitelky. Proto by pedagožka měla vystupovat autenticky a její chování by mělo být vždy kongruentní.

Svobodová a Švejdvová (2011) uvádí, že dramatická výchova je ucelená metoda a jedním z jejích hlavních cílů je podpora a rozvoj empatie. Učení probíhá formou aktivního poznání, díky kterému dítě získává potřebné zkušenosti pro život. Prožití aktivity mohou do budoucna ovlivnit jeho chování a postoje. Beránková (2002) dodává, že tvořivá dramatika má za cíl pomáhat dětem i s porozuměním textu. Její způsob práce s literárním textem ukazuje, jak proniknout hlouběji k jeho smyslu. Děti se učí rozlišovat zkušenosti vlastní a literárních postav. Prostřednictvím vciťování poznávat jejich motivy, respektovat názory a vyjadřovat nekonfliktně vlastní úsudek. Obecně rozvíjí svoji vnímavost k lidem a svému okolí.

Empatii můžeme u dítěte také podpořit učením „aktivně naslouchat“. Shapiro (1998, s. 209-210) uvádí, že děti „při „aktivním naslouchání“ jsou zcela soustředěny

na druhého člověka, aniž by konverzaci přerušovaly vykřikování svých názorů nebo pocitů.“ Aktivní naslouchání je cenná pomůcka, které by se neměly učit pouze děti, ale i dospělí. Dle Gordona (2012) podporuje důvěrný vztah mezi rodiči a dítětem. Ani pro dospělého člověka nemusí být tato technika snadná, umožňuje však jedinci poslouchat druhého s empatií a porozuměním. Rodič dává najevo dítěti, že jej přijímá, chápe a opravdu mu naslouchá. Aktivní naslouchání pomáhá dětem pochopit své pocity. Dává jim poznat, že se nemusí bát svých negativních pocitů, a učí je je přiměřeně projevovat.

Dalším způsobem rozvíjení empatie je kontakt se zvířaty. Vágnerová (2012) uvádí, že vztah se zvířetem podporuje a rozvíjí schopnost neverbální komunikace a empatie. Děti se péčí o zvířata učí rozumět jejich potřebám a pocitům. Díky této zkušenosti jsou později empatičtější nejen ke zvířatům ale i k lidem. Dle Roberta (1992) je důležité již v dětství poznat a přijmout lidskou rozdílnost. Dítě by mělo vědět, že je dobré, když se lidé od sebe odlišují a jsou něčím výjimeční. S tím souvisí rozvoj schopnosti decentrace, protože až poté je dítě schopno kognitivní empatie. Svobodová (2010, s. 131) podotýká, že „vychovat prosociálně myslícího a konajícího člověka je běh na dlouhou trať, úkol pro všechny stupně škol a druhy vzdělávání, ale základ úspěchu či neúspěchu se pokládá v období mateřské školy.“

2.4 Empatie a příběh

„Velcí duchovní učitelé, jako Buddha nebo Ježíš, otevírali srdce svých učedníků tím, že mluvili jazykem citů: v podobenstvích, v pohádkách a příbězích“ (Goleman, 2011, s. 265).

Knihy jsou pro děti branou do jiného světa a je na nás, jestli ji otevřeme a budeme dětským průvodcem. Pohádkové příběhy nabízí dětem nové zkušenosti, rozvoj fantazie, objevování sama sebe, poznávání a vyrovnávání se s emocemi. Díky pohádkám může dítě pochopit činy postav příběhu a snažit se porozumět jejich motivům. Lukavská (2019) uvádí, že pokud v raném věku dítěti čteme příběhy, je schopno již v osmnácti měsících pochopit obsah příběhu a rozpoznat, jestli jsme pohádku dočetli. Knihy dětem pomáhají seznámit se s emocemi a pochopit jejich projevy, jelikož se dá předpokládat, že s nimi mají doposud omezené zkušenosti.

Pro čtení pohádky je důležité příjemné a klidné prostředí, díky kterému se dítě může soustředit a není rušeno. Svobodová a Švejnová (2011) uvádí, že dětem můžeme číst nejlépe před odpočinkem, v tomto případě nevyžadujeme aktivitu ze strany dětí a necháme je naslouchat, nebo se čtení můžeme věnovat kdykoli v průběhu dne. Děti mohou příběh samy vyprávět pomocí obrázků, namalovat zápletku či pohádkové prostředí, společně domýšlet konce nebo informace, které se v pohádce nedozvěděly. Můžeme také vymýšlet nové texty básniček, písniček a příběhů, psát dopisy anebo vymyslet celou pohádku, kterou si i samy ilustrujeme. Lukavská (2019) podotýká, že čím častěji má dítě možnost poznávat, sledovat a rozebírat jednání nových nebo známých pohádkových postav, tím lépe jim dokáže porozumět a je schopné předvídat jejich reakce a jednání. Pokud se dítě s postavou identifikuje, nejedná se o rozvoj empatie. Aby bylo dítě schopné se do postavy vcítit, musí si od ní dokázat udržet mírný odstup. S tímto problémem může rodič či pedagog dítěti pomoci a vést ho k empatickému citění.

Vcítění se do pohádkových postav je složitý proces a dítě je potřeba na něj připravit. Jednu z technik uvádí Beránková (2002). Jedná se o vcítování do neživých předmětů, kdy si s dětmi představíme novou a krásnou či naopak špinavou a zapomenutou čepici. Společně přemýšlíme, jak se může cítit, o čem přemýšlí a tělem zobrazíme, jak asi taková čepice vypadá. Dalším typem přípravy je vnímání různé intonace hlasu. S dětmi si vyzkoušíme pronést věty jako král a poté jako žebrák. Soustředíme se na zabarvení hlasu a jeho změnu a pokoušíme se do postavy vcítit. Obtížnější a citlivější technikou je prožitek z dětské hry simulující určitý handicap. Dle Beránkové (2002) je dobré zvolit ztrátu zraku, avšak před úplným prožitím slepoty, je nutné postupným nacvičováním dítě na situaci psychicky připravit. Situaci můžeme navodit prostřednictvím příběhu, kde dětská hlavní postava prožívá svůj handicap, jako je například kniha od autora Alana Marshalla Už zase skáču přes kaluže. V knize se malý Alan dostane do nemocnice, kde se mu zdravotní sestra snaží pomoci vrátit vládu nad jeho tělem po prodělané obrně. Hra simulující neschopnost samostatného pohybu, kdy jedno dítě představuje vodiče a druhé nehybnou loutku, je pro děti podobně silně prožitková jako ztráta zraku, avšak je obtížnější na simulaci. Poznávat člověka za pomoci fotografie je další zajímavá technika. Děti mohou pozorovat mimiku tváře, usuzovat, jak se dotyčný na snímku cítí, proč se tak cítí, jak je starý, co v životě již prožil apod. Než se

zaměříme na fotografie, je dobré si prohlédnout mimiku živého člověka. Dle Roberta (1992) je též podstatné dětem nejen příběhy předčítat, ale i vysvětlovat. Pro dítě je obtížné pochopit význam koloběhu života a jeho stádia. Je dobré zaměřit dětskou pozornost na stáří, citlivě ho přiblížit, nastínit jeho příčiny a objasnit, proč bychom si měli pomáhat. Všechny tyto zmíněné techniky napomáhají dítěti poznat a pochopit druhé a jejich emoce. Vedou dítě k hlubšímu porozumění příběhu. Lukavská (2019) uvádí, že schopnost čerpat zkušenosti z pohádek, dává potřebné základy do reálného života a slouží jako vynikající trénink sociálních interakcí.

II. PRÁKTICKÁ ČÁST

3. CÍL A METODICKÉ VEDENÍ

Cílem bakalářské práce je zmapovat literaturu pro děti, která je bohatým zdrojem námětů pro rozvoj empatie u předškolních dětí, a prakticky uchopit možnosti, které nabízí předškolním pedagogům. Práce je proto zaměřena na vyhledání knih, vytvoření zásobníku a následné zpracování tematického celku na základě jedné z vybraných knih. Tematický celek však bohužel nebylo možné z hygienických důvodů realizovat. Jako optimální náhradu za realizaci celku jsem zvolila rozhovory s pedagožkami mateřských škol, které vyjádří vlastní názor na připravený tematický celek. Následně z poznámek vyhodnotím jeho možné změny a úpravy.

Pro své potřeby jsem uskutečnila malý smíšený výzkum. Nejedná se o klasický výzkum, ale pouze o drobný vzorek pro vlastní účely. V deseti uskutečněných rozhovorech jsem použila kvantitativní hodnocení v podobě hodnotící škály, abych zjistila, zda by můj tematický celek obstál. Zároveň jsem chtěla zjistit detailnější názor na klady a zápory celku a z toho důvodu jsem zvolila i otevřené otázky (kvalitativní výzkum). Zvolený druh smíšené metody je dle Skutila (2011, s.75) definován takto: „Dalším typem smíšeného výzkumu je výzkum na základě smíšeného modelu, kdy se využívá kvalitativní i kvantitativní výzkum uvnitř jednotlivých fází výzkumného procesu.“

4. ZÁSObNÍK KNIH VHOdNÝCH PRO ROZVOJ EMPATIE

Zásobník knih jsem vytvořila na základě výběru z mnoha desítek přečtených knih, u kterých vidím největší potenciál pro rozvoj empatie u dětí předškolního věku. Zásobník se jistě bude během let proměňovat, získávat další zajímavé tituly, a to díky dalšímu objevování již vzniklé a nově přichodící literatury, mezi kterou se stále častěji objevují kvalitně a poutavě zpracované knihy zaměřené na empatii. Zde je uveden seznam knih, jejich stručný obsah a pro mou osobu klíčové momenty příběhu, které nabízí možnost rozvoje empatie. Celá bibliografie je uvedena v seznamu použitých zdrojů.

Seznam literatury:

1. BŘEZINOVÁ Ivona – Lentilka pro dědu Edu
2. ČAPEK Josef – Povídání o pejskovi a kočičce
3. DENKOVÁ Melita – Sedmives aneb Růžová holčička
4. DOSKOČILOVÁ Hana – Basama bernardýn a Vendulka
5. DRIJVEROVÁ Martina – Kryštof a Karel
6. DRIJVEROVÁ Martina – Domov pro Marťany
7. FISCHEROVÁ Viola – Jak zvířátka uzdravila smutný dům
8. FLOOD Ciara – Ti otravní králíci
9. KRATOCHVÍL Miloš – Zajatci stříbrného slunce
10. KROLUPPEROVÁ Daniela – Já se nechtěl stěhovat!
11. MAĐARKOVÁ Kateřina – Justýnka a asistenční jednorozec
12. MASIUKOVÁ Olga – Jak voní týden
13. MATĚJOVSKÝ Bohumil – Čuňa, Zulu a Ferda
14. MORNŠTAJNOVÁ Alena – Strašidylko Stráša
15. PAPOUŠKOVÁ Eva – Kosprd a Telecí
16. POSPÍŠILOVÁ Zuzana – Andílkovo vánoční putování
17. POSPÍŠILOVÁ Zuzana – Domeček pro šneka Palmáce
18. SENDAK Maurice – Tam, kde žijí divočiny
19. ŠPINKOVÁ Martina – Anna a Anička: o životě na začátku a na konci.
20. WECHTEROWICZ Przemyslaw, DZIUBAKOVÁ Emilia – Obejmi mě, prosím
21. WENINGEROVÁ Brigitte – Dítě je dítě

22. WENINGEROVÁ Brigitte – Jeden za všechny, všichni za jednoho

23. ZEMAN Josef – Dobrodružství veverka Zrzečky

Jednotlivá díla:

1. BŘEZINOVÁ Ivona – Lentilka pro dědu Edu

Kniha popisuje soužití rodiny, kde figurují jako klíčové postavy dědeček Eda a malý kluk Honzík. U dědy se začíná projevovat Alzheimerova choroba. Rodina se musí s nastalou situací vypořádat a zažijí díky tomu mnoho veselých i smutných příhod. Honzík se o svého dědečka usilovně stará a na konci příběhu je rozhodnutý, že jednou nalezne správný lék na dědečkovu nemoc (Březinová, 2012).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Vhodný prostředník pro rozvoj empatie je jistě postava Honzíka, která umožňuje dítěti, aby si spolu s ním prožilo vztah k nemocnému dědečkovi. Honzík v příběhu prokáže, že mu na dědečkovi záleží například tím, že odolá pokušení vzít si jednu z posledních lentilek, které dědečkovi dávají místo léků nebo se dědečka zastává a prohlašuje, že by ho nikdy nevyměnil.

2. ČAPEK Josef – Povídaní o pejskovi a kočičce

Kniha vypráví o různých příhodách kočičky a pejska. Dva nerozluční kamarádi se starají jeden o druhého, hospodaří si ve svém domečku a poznávají nová zvířátka a věci z jejich okolí. Příhody pejska a kočičky nesou názvy Jak myli podlahu, Jak si pejsek roztrhl kařata, Jak bylo na Vánoce aj. (Čapek, 1972).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Povídání o pejskovi a kočičce v sobě nese morální přesah, který je z textu citelný. Dítě se díky hlavním postavám dozvídá, jak je dobré se v určitých situacích zachovat. Kniha podporuje empatii a pomoc druhému v několika příhodách. Z nich se konkrétně jedná například o plakající panenku, které se pejsek s kočičkou ujmou v příběhu Jak našli panenku, která tence plakala.

3. DENKOVÁ Melita – Sedmives aneb Růžová holčička

V Sedmivsi žije sedm lidí a každý se výrazně liší od druhého. Pořádná dáma a malíř jsou takřka protiklady, které však nemají problém spolu vycházet. Čilá stará paní navštěvuje vzdálené světy, Tlustý pán si vyzkouší být králem, Kouzelník vyčaruje zdánlivě nepovedené strašidlo a Roztržitý pán vyhraje soutěž o roztržitosti. Sedmives před Vánoci navštíví malá Růžová holčička. S svým něžným růžovým kouzlením obyvatelům vesničky pomůže se lépe poznat, a to hlavně s Plachým pánem, který se do té doby ostatních bál (Denková, 2003).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Knihou dětem ukazuje dobrou a cennou stránku lidské rozlišnosti a prohlubuje tak v dítěti empatické cítění a pochopení těchto odlišností. V příběhu Pořádné dámy je doslovně řečeno, ať každý dělá, co umí. Kouzelníkovy strašidlo dětem dává možnost poznat, že každý jsme k něčemu dobrý a není třeba zázrak, aby z něj bylo tzv. pořádné strašidlo apod. Příběhy vedou k zamyšlení a nabízí dítěti mnoho otázek, které jsem z části použila v tematickém celku.

4. DOSKOČILOVÁ Hana – Basama bernardýn a Vendulka

Příběh vypráví o Basama bernardýnu, který si hledal kamaráda. Když však přišel na psí plácek, psi od něj utíkali, na ulici i náměstí se před ním lidé schovávali do domů. Nezdařené snahy kamaráda bernardýna rozčílily a usmyslel si, že bude zlý. Když potkal Vendulku, utrl ji kapsu ze zástěry. Ona se ho však nelekla, a naopak mu vyhubovala. Bernardýna její reakce tak vyvedla z míry, že přestal být zlý a s Vendulkou se skamarádil (Doskočilová, 1973).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Autorka v příběhu nabízí dítěti příležitost empaticky cítit s bernardýnem, kterého ostatní odsuzují hned na první pohled. Zároveň však dítěti poskytuje ujištění, že takové chování nenalezne u každého, a že při opravdovém hledání kamaráda, který by ho neodsuzoval, nalezne.

5. DRIJVEROVÁ Martina – Kryštof a Karel

Malý Kryštof díky prodělané nemoci stráví pár týdnů v ozdravovně. Při pobytu zažije mnoho příkoří nejen ze strany vrstevníků, ale i od zdravotní sestřičky. Vše se však v průběhu vyprávění obrátí k lepšímu. Kryštof se pobytem v ozdravovně zocelí a pozná Karla, se kterým mu přátelství vydrží, i když odjede z ozdravovny domů (Drijverová, 1982).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Chlapec v příběhu zastupuje roli outsidera, který příliš nezapadl do kolektivu dětí v ozdravovně. Dítě má touto cestou možnost pocítit emoce člověka, který je sám, snaží se získat kamarády a zažívá příkoří. V příběhu vystupují dvě zdravotní sestry, které se o děti po celý pobyt starají. Je zde možno vnímat rozdílnost jejich přístupu, přičemž paradoxně vzato méně usměvavá sestřička je schopna být k dětem empatická a laskavá.

6. DRIJVEROVÁ Martina – Domov pro Marťany

Michala se s rodiči a malým bráškou Martinem přestěhovali ze sídliště do malého domku se zahradou. Michala nastoupila do nové školy, kde se pokouší najít novou kamarádku. Její bratr Martin trpící Downovou chorobou je doma s maminkou, která ho hlídá a učí. Michalka se o svého brášku také stará a v okamžiku, kdy je oba spatří na hřišti její třída, přijde o svoji kamarádku. Michalka i přesto prožije mnoho zajímavých dní a na konci příběhu získá novou kamarádku, která jejího bratra neodsuzuje, a naopak spolu s Michalkou pomáhá Martina učit nové věci (Drijverová, 1998).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Postava Michalky je velmi citlivá a empatická dívka, která se trpělivě stará o svého brášku a pomáhá mamince. V příběhu můžeme naléznout přímo okamžiky, kdy si Michalka empaticky všímá fyzických náznaků, které maminka projevuje, když je unavená apod. Empatii projevuje i ke svým spolužákům, kamarádce a podpoří také svého bratrance a sestřenici, kteří se přestěhovali do nového domu.

7. FISCHEROVÁ Viola – Jak zvířátka uzdravila smutný dům

Na Štědrý den se babička procházela v parku. Při pozorování vložek narazila na opuštěnou fenku, která byla přivázaná k lavičce. Fenku si vzala i přesto, že věděla o svém panu domácím, který nesnese zvířata v domě. Bydlela ve zchátralém bytovém domě, kde žili staří a opuštění lidé. Druhého dne se fenka Bělince narodila štěňátko, která si získala srdce babiččiných sousedů. I přes dlouhé a pečlivé schovávání psů, domácí pojal podezření. Obyvatelé starého domu společně sepsali domácímu dopis s žádostí o povolení mazlíčků v domě. Jednoho dne pana domácího zachránila babiččina Bělinka, která ucítila ucházející plyn a díky této záchraně sám domácí přišel za babičkou a požádal ji o štěňátko. I jemu se samotnému stýskalo, protože přišel o svoji maminku. Od té doby v domě mohl mít každý svého domácího mazlíčka (Fischerová, 2011).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Jedna z prvních možností, kterou autorka nabízí dítěti, je vcítění se do babičky, která nalézá ubohou kňučící fenku přivázanou k lavičce. Babička se v příběhu zachová dobrosrdečně, vycítí, co fenka prožívá a bez váhání ji pomůže. Po celou dobu příběhu se o fenku Bělunku i její čerstvě narozená štěňata svědomitě stará. Jako vyvrcholení zápletky můžeme považovat rozhovor mezi babičkou a panem domácím, kdy se pan domácí babičce svěří se svým trápením. Babička jej vyslechne, a ve snaze pomoci, věnuje panu domácímu štěně.

8. FLOOD Ciara – Ti otravní králíci

K medvědově domu stojícímu uprostřed divočiny se jednoho dne přistěhovali králíci, kteří se snažili s medvědem spřátelit. Medvěd ale o jejich přátelství nestál. Po pár nepovedených pokusech ho přestali navštěvovat. Až jednoho dne od králíků dostal košík s dárky a dopisem. Tu noc nemohl spát, protože si připadal osamělý a dalšího dne se s králíky skamarádil (Flood, 2015).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Děti si díky hlavní postavě medvěda mohou prožít jaké to je mít majetek, o který se nechtějí podělit, jaké to je nechtít s někým kamarádit a jaké to je být sám. Kniha dítěti

citlivě ukazuje klady i záporny takového života a nabízí možnost dítěti s medvědem soucítit.

9. KRATOCHVÍL Miloš – Zajatci stříbrného slunce

Hlavní postava příběhu Marek je malý kluk, který vyhraje v počítačové hře tím, že dobije město. Noc po dohrání hry mu do snu vstoupí zastřelený kluk Adam a odvede ho do trosek města. Marek byl přesvědčen, že město dobyl kvůli zlu, které se v něm skrývá. Při prozkoumávání však zjišťuje pravý opak. Příběh končí Markovým probuzením, kdy počítačovou hru začíná hrát jeho otec (Kratochvíl, 2015).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Dítě prostřednictvím postavy Marka má možnost poznat následky svých činů. Marek cítí empatii k zastřelenému Adamovi a pokouší se své jednání omluvit slovy. Kniha mimo hlavní myšlenku předkládá, jak se cítí lidé a zvířata kolem Marka.

10. KROLUPPEROVÁ Daniela – Já se nechtěl stěhovat!

Pohádka vypráví příběh malého kluka Martina, který se s rodinou přestěhoval a nastupuje do druhé třídy v nové škole. Martin ze začátku zažívá šikanu od dvou větších spolužáků. Díky fotbalu a jeho snaze nalézt nové kamarády, se Martin do třídy začne těšit a přestane ji vnímat jako cizí. Noví kamarádi mu pomohou zbavit se šikany, a to na konci příběhu, kdy se za něj postaví a společně velkému chlapci zabrání zničit Martinovu botu (Krolupperová, 2010).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Empatii k Martinovi může dítě pocítit v mnoha okamžicích, a to například, kdy se cítí osamělý, nedaří se mu při čtení nebo je šikanován. Dítě se tak setkává s možným scénářem, který se může odehrávat přímo v jeho třídě. Dává mu poznat emoce šikanovaného a možnosti řešení.

11. MAĎARKOVÁ Kateřina – Justýnka a asistenční jednorožec (Doplněno na základě doporučení paní učitelky č.5)

Malá holčička Justýnka nemá kamarády a nebaví ji kreslit. Díky panu doktorovi dostane na šest dní jednorožce Huberta, který ji pomůže rozvinout její fantazii. Justýnka pochopí, že kreslení a fantazírování není ztráta času. Na planetě Fantazie se potká se svoji vymyšlenou kamarádkou ze školky. Ta jí řekne o klukovi Jonatanovi, co by s ní chtěl kamarádit. Justýnka na konci příběhu zanechá vymyšlenou kamarádku s jednorožcem Hubertem na planetě Fantazie a začne se kamarádit s Jonatanem (Maďarková, 2017).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Kniha dítěti popisuje svět, který dobře zná a o to lépe se do něj může vžít. Jednorožec Hubert v pohádce představuje pro dítě průvodce. Ujistiňuje ho, že není špatné a zbytečné nechat se unášet fantazií. Dítě prostřednictvím Justýnky prožije cestu do jiných zemí a planet. Může se pokusit pochopit její povahu a sledovat její proměnu během příběhu.

12. MASIUKOVÁ Olga – Jak voní týden (Doplněno na základě doporučení paní učitelky č.7)

Konstantina je nevidomá holčička, která v příběhu popisuje průběh svého týdne. Každý den v týdnu má jinou vůni. Například úterý voní po rybách a neděle jako káva. Konstantina si se strýcem povídá o barvách, projede se k moři za tatínkem expresním vlakem a zažije velikonoční polití. Holčička má jeden sen, projet se na kole a ucítit jarní vítr na tváři. To se jí na konci příběhu splní prostřednictvím rotopedu a fénu, kdy si představuje jízdu na opravdovém kole (Masiuková, 2014).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Kniha dítě provádí dívčíným světem a ukazuje mu, že není vše tak samozřejmé, jak se může zdát. Zdánlivě až všední dny jsou z „pohledu“ nevidomé Konstantiny zcela jiné, ale jen v některých věcech. Autorka popisuje Konstantinu jako běžnou dívku, která v příběhu projevuje empatii. Například ke staršímu klukovi Tomovi, kterému zemřel domácí mazlíček.

13. MATĚJOVSKÝ Bohumil – Čuňa, Zulu a Ferda

Příběh vypráví o třech zvířecích kamarádech, kteří se chtějí dostat do Afriky. Na cestě je pronásleduje myslivec se psem a hospodářem, kterému uteklo prase Čuňa. Zvířátka společnými silami prchají a na cestě zažívají kromě nelehkých situací i legraci. Pes Ferda ve snaze ochránit své přátele zahnal i přes svůj strach loveckého psa. Opice Zulu zase zapřela sama sebe při možnosti odjet do Itálie a dala přednost svým kamarádům. Povedená shoda náhod přála zvířátkům, že při nacvičování cirkusového kousku je spatřil skrz dalekohled myslivec, pomyslel si, že má úpal a celý vyčerpán i s hospodářem pronásledování vzdal. Kamarádi při procházení lesa narazili na stádo divokých prasat, která Čuňovi nabídla, aby se k nim přidal. Čuňa souhlasil a Ferda se Zulu se nakonec dohodli, že jim bude nejlépe, když se vrátí do cirkusu a budou společně vystupovat (Matějovský, 2016).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Dítě má možnost nahlédnout na příběh ze tří pohledů zvířat. U každé postavy jsou zaznamenány jeho pocity a autor tak nabízí možnost vcítění se do postavy. Například u psa Ferdy, který si povzdychne, že jej nikdo nehledá a je proto smutný. Zvířátka si projevují i vzájemnou empatii, a to konkrétně u objevení prasete Čuni, kdy opice Zulu chápe jeho strach a snaží se mu pomoci, aby uniklo jisté smrti. Pes Ferda a opice Zulu nenechají svého kamaráda Čuňu pod kopcem, ale společnými silami ho vytáhnou nahoru. A ke konci příběhu projeví opravdové přátelství a empatii, kdy nechají Čuňu odejít s dalšími prasaty, protože chápou, že je to pro něj nejlepší rozhodnutí.

14. MORNŠTAJNOVÁ Alena – Strašidýlko Stráša

Strašidýlko Bubu, přezdívané Stráša, je syn strašidel žijících v zámku. Přesto, že je strašidlo, bojí se Bubu všeho včetně svého jména. Jeho kamarádka kočka Luisa jednoho dne odejde a Stráša o ni po pár dnech začne mít strach. Díky náhodě a novému kamarádce Helence se dostane do města, kde spolu s ní, kamarádem Matějem a papouškem Slávkem, hledají kočku Luisu. Tu nakonec naleznou u pověřivého Ladina, o kterém si myslí, že ji unesl. To všechno Luisa dětem vyvrátí a ukáže jim nová kočata (Mornštajnová, 2018).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Kniha rozvíjí empatii pomocí bázlivé hlavní postavy. Dává dětem poznat důvody, proč se malý Stráša bojí. Během příběhu mohou pozorovat jeho osobní posun, kdy se kvůli své kočičí kamarádce odváží opustit domov a hledat ji. Kniha dále poukazuje na podstatu kamarádství a vzájemné starostlivosti.

15. PAPOUŠKOVÁ Eva – Kosprd a Telecí

Kosprd a Telecí jsou dva kamarádi, kteří se poznají v mateřské škole. Kosprd s tatínkem vyrobili vzducholod', kterou však tatínek věnoval na výstavu. Kosprd a Telecí se rozhodnou utéct a získat ji zpět. Útěk se jim díky nepozornosti učitelky povede zrealizovat a dostanou se až na výstavu, kde vzducholod' najdou. Při stopování aut jim však zastaví policie a Kosprd a Telecí dostanou od rodičů zákaz spolu kamarádit. Po delší době má Telecí narozeniny a její jediné přání je, aby mohl být Kosprd znovu její kamarád. Toto přání se jí vyplní (Papoušková, 2013).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Příběh se odehrává pro dítě v dobře známém prostředí. Může s Kosprdem soucítit při zažívání nesnází a bezmocnosti. Například při příchodu do mateřské školy, kdy se zmítal na zemi, kopal kolem sebe, křičel a plakal. Nebo při útěku, kdy Telecí soucítí s rodiči, učitelkou a dalšími, o kterých se domnívá, že o ně budou mít strach.

16. POSPÍŠILOVÁ Zuzana – Andílkovo vánoční putování

Andílek, kterého uháčkovala babička, prožije dlouhé vánoční dobrodružství, při kterém se pokouší dostat zpátky k babičce. Po cestě potkává jak hodná zvířátka, která se mu snaží pomoci, tak i škodolibá zvířata a předměty, které si z andílka utahují a tropí žerty. Andílek se dostane i na sběrný dvůr, kde potká potrhaného medvídka, se kterým babičku po dlouhé pouti nalezne. Babička oba zašpiněné kamarády umyje, opraví a andílek je opět šťastný (Pospíšilová, 2016).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Klíčová postava příběhu je zajisté andílek, který svým nekonfliktním, empatickým a laskavým chováním představuje pro dítě vzor, jak se potýkat s nesnázemi života.

Empatie a laskavost je v příběhu vystižena například v postavě babičky, která se o andílka a později i nalezeného plyšového medvídka stará.

17. POSPÍŠILOVÁ Zuzana – Domeček pro šneka Palmáce

Příběh se odehrává v létě, kdy je šneku Palmáci vedro a sundá si ulitu, aby se namočil ve vodě. Ulitu mu však někdo rozbije a zoufalý šnek se vydá hledat nový domeček. Po cestě narazí na mnoho zvířátek, která se mu pokouší pomoci nalézt náhradu za domeček. Avšak ani jeden šnekovi nevydrží. Až straka šnekovi nabídne mořskou lasturu, která se stane opravdovým novým domečkem (Pospíšilová, 2019).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Autorka v příběhu zdůrazňuje důležitost pomoci druhému a hodnotu přátelství. Dítě má možnost zakusit jaké je být smutný, jaké je přijímat pomoc od druhého a následně za to být vděčný.

18. SENDAK Maurice – Tam, kde žijí divočiny

Bohatě ilustrovaný příběh vypráví o chlapci Maxovi, který se převlékl do vlčí kůže. Maminka, která ho nazvala „ty divočino“, poslala Maxe spát bez večeře. Max z pokoje odcestoval k divočinám, kde se stal králem. Poté, co se s divočinou vyřádil, ucítil teplé jídlo a vrátil se zpět do pokoje (Sendak, 1994).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Dítě si má díky postavě Maxe možnost prožít empatické porozumění autora. Příběh dítě neobviňuje za zlobení a posílá jej do divočin, kde se může projevit. Následně jej zpátky přiláká za osobou, která má dítě ze všech nejraději.

19. ŠPINKOVÁ Martina – Anna a Anička: o životě na začátku a na konci

Malá Anička je pojmenovaná po své babičce Anně, u které tráví mnoho času. Babička jí naučí vázat mašle, chodí spolu na procházky a babička se jí svěřá s tajemstvím, čehož si Anička velmi váží. Zatímco se Anička učí nové věci, babička chřadne, přestává chodit, a nakonec si ji Aniččini rodiče vezmou domů, aby nebyla sama. Jednoho dne babička zemře a Anička se spolu s rodiči rozloučí s babičkou navždy. Anička si s babičkou

telefonuje a během několika hovorů se ujistí, že je babička v nebi spokojená (Špinková, 2017).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Anička v příběhu představuje vhodného prostředníka pro rozvoj empatie způsobem, který je pro děti blízkým. Spolu s ní dítě nahlíží na přirozený koloběh života a prožije si vztah, který dobře zná.

20. WECHTEROWICZ Przemyslaw, DZIUBAKOVÁ Emilia – Obejmi mě, prosím

Táta medvěd a jeho syn medvídek se jednoho dne rozhodli, že udělají svému sousedu bobrovi a dalším zvířatům z lesa radost tím, že je obejmou. Po cestě narazili i na hajného, kterému po obejmutí vzali zbraň, aby nikomu neublížil. Obejmuli všechny obyvatele lesa, a nakonec se objali navzájem (Wechterowicz & Dziubaková, 2017).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Příběh dětem nezakrytě ukazuje krásu obejmutí. Medvědi tak zvířatům předávají svoji radost a dobrou náladu, a to bez ohledu na velikost a nebezpečnost. Nezištně se tak snaží udělat druhým nádherný den. Dítě se má tak možnost vžít do idealistického světa plného sdílené lásky.

21. WENINGEROVÁ Brigitte – Dítě je dítě

Dvě opuštěné malé žabky, kterým se ztratily rodiče, nalezne paní Kosová, pan Ježek a pan Krtek. Společně chtějí dětem pomoci, ale nevědí jak. Na malé žabky narazí i paní Myšková s pěti mláďaty. Rozhodne se žabek ujmout i přesto, že ji to ostatní zvířata rozmlouvají. Nakonec ji pomohou a pro žabky zařídí pokoj s vanou a jídlo (Weningerová, 2006).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Kniha dítěti skrze malé žabky ukazuje empatická zvířata, a to především matku myš, která nedělá mezi dětmi rozdíly a je ochotná je srdečně přijmout do rodiny. Je zde jemně a citlivě poukázáno na to, že rozdíly neznamenají hranice. Na konci příběhu se mláďata myši naučí kvákat a žabky pískat.

22. WENINGEROVÁ Brigitte – Jeden za všechny, všichni za jednoho

Myšák Matěj, který je nemotorný kvůli kratší noze a dlouhým vouskům, se vydá poznávat svět a hledat výjimečné přátele. Na cestě pozná téměř slepého krtka Kamilku, nahluchlého žabáka Žolíka, bázlivého ježka Jáchyma a slečnu Klárku Kosovou. Společně se ukryjí před bouřkou do vyhloubené skrýše a rozhodnou se objevovat svět společně (Weningerová, 2006).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Hlavní postava myšáka dítě provádí pohádkovým příběhem. Dává mu poznat, že handicap ani nic jiného, jako je například ježkův strach, nebrání v užívání si života. Poukazuje na fakt, že každý je svým způsobem výjimečný a v něčem jiném vyniká. V příběhu je vysoce vyzdvižena hodnota přátelství.

23. ZEMAN Josef – Dobrodružství veverka Zrzečky

Kniha vypráví o veverce Zrzečce, lese a hajném s rodinou. Zrzečka získala důvěru k hajnému a jeho rodině poté, co ji zachránili a vyléčili zraněnou nohu. Vyprávěla jim příběhy o záchraně svých mláďat před vránami a lékařském zákroku moudrého doktora datla (Zeman, 1998).

Prostor pro rozvoj a podporu empatie, klíčové momenty příběhu:

Autor podporuje v dětech empatii ke zvířatům. Předkládá jim myšlenku, že zvířatům má možnost rozumět každý, a to v případě, kdy je bude mít rád. Dále se dítě může vcítit do hlavní postavy Zrzečky, které se v příběhu zastanou zvířátka a potom ona sama shání pomoc pro starý nemocný strom.

5. CHARAKTERISTIKA TEMATICKÉHO CELKU

Tematický celek Sedmives aneb Růžová holčička je časově rozložen do jednoho týdne. Děti se poznají s pěti postavami z příběhu, mají možnost nahlédnout do života každého z nich a společně prožít různé příhody. Knihu jsem volila na základě vytvořeného zásobníku a své zkušenosti z dětství, kdy jsem se sama k tomuto dílu opětovně vracela. Dle mého názoru je v knize dobře předložena problematika lidské rozdílnosti. Příběhy jsou zvolené a zpracované tak, aby v dětech podporovaly empatii.

První příběh Pořádné dámy je orientovaný na dětské zjištění, že pokažené věci se dají napravit, a to tehdy, když si vzájemně pomůžeme. Druhý příběh o malíři je zaměřen na schopnost darovat druhému něco, na čem nám záleží a nic za to nežadat. V třetím příběhu se děti seznámí s Tlustým pánem, který jim díky svému zážitku dokáže, že nejlepší je být sám sebou. Tento den se mimo jiné zaměříme i na rozlišování základních emocí. Čtvrtý den Čilá stará paní předvede, jak je dobré nezištně pomoci druhým. Pátý den díky kouzelníkovu strašidlu zjistíme, že není zapotřebí zázračného přístroje, aby i malé strašidlo dokázalo pomoci druhým a bylo tzv. užitečné.

6. SEDMIVES ANEB RŮŽOVÁ HOLČIČKA

Věková skupina dětí: 5–6/7 let

Kniha: Sedmives aneb Růžová holčička – Melita Denková (2003)

Pondělí – Řízená činnost v mateřské škole

Název (téma) **Pořádná Dáma**

Pomůcky: Kniha, rozbitý šálek, papírové loutky, ubrus, upravená krabice, pastelky, fixy, lepidlo, knoflíky, látka, papírové hrníčky přestřižené napůl, papírové loutky, zakrytý košík s hadříkem a šálkem viz přílohy č.3 a 4

Čas: 45 minut

Cíl: Rozvoj dovednosti empatie, naslouchání, vyjadřování, tvořivého myšlení, řešení problémů, logického myšlení, estetického vnímání a kooperativních dovedností.

Posilování přirozených poznávacích citů.

Rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem.

Metodický postup:

Úvod = MOTIVACE DĚTÍ

První část příběhu – 30s.

„Pořádná dáma

Byla jednou jedna ves...

A to víska tuze malá,

stálo v ní jen sedm domů.

A tak se ta malá ves

jednoduše jmenovala podle toho: Sedmives.

Jací lidé vlastně žili

v sedmi domech v Sedmivsi?

Obyčejní – nebo zvláštní?

Protivní – anebo milí?

To už rozhodněte sami!

Já o nich jen vypravuji.

Začnu u Pořádné dámy...“ (Denková, 2003, s. 5).

Děti si odkryjí připravený košík, ve kterém bude uschován šálek a hadřík zašpiněný od barev

- Komu by asi mohl patřit šálek?
- Máte doma taky takový?
- Komu asi patří hadřík?

Představení papírových loutek (Pořádná dáma a malíř)

Zkráceně převyprávěná druhá část příběhu

- Vyprávění doprovázeno papírovými loutkami

Pořádná dáma už na první pohled vypadá upraveně, nažehlené šaty a upravené vlasy tak, že každý vlásek je na svém místě. Její dům se leskne čistotou a na zahrádce byste nenašli ani trochu plevele. Pořádná dáma bydlí vedle malíře. No větší protiklady

byste v Sedmivsi nenašly. Malíř má rozcuchané vlasy jak vrabčí hnízdo, šaty zapatlané od barev a jeho dům je našikmo. A přesto si spolu rozumí. Jednou se malíř přišel podívat za pořádnou dámou a udiveně pozoroval, jak jemně a opatrně myje nádobí. „Drahá pořádná dámo, jak vy to jen děláte? Kde berete energii na chuť uklízet? Já se před vámi snad začnu stydět, že jen maluji své obrazy a na úklid mi nezbyde čas.“ Pořádná dáma s úsměvem pokývala hlavou „Tak, tak pane malíři. To je v naprostém pořádku. Jen ať každý dělá, na co má vlohy.“ Malíř se zazubil „To jste řekla moc hezky. Ať každý dělá, co umí.“ S touto myšlenkou malíř spokojeně odešel domů malovat nový obraz. Když byl v půli cesty k domovu, uslyšel náramný rachot a řinčení z domu Pořádné dámy. Otočil se na podpatku a spěchal za Pořádnou dámou. Uviděl ji stát u umyvadla a kolem ní se válely střepy jejího oblíbeného porcelánu po babičce. „Pořádná dámo, to jste rozbila vy?“ vyhrkl nevěřičně malíř. „Ano, ano já pořádná dáma jsem rozbila nádherný porcelánový servis. Nikdy dřív se mi nic takového nestalo“ pronesla rozechvělým hlasem pořádná dáma. Malíř chtěl Pořádnou dámou utěšit. „To se stává, já něco rozbiji několikrát do týdne, z toho si nic nedělejte. Ale stejně je to škoda vyhodit takový krásný porcelán.“ „Vyhodit?“ rozčílila se Pořádná dáma. „Porcelán po mé babičce stával vždy na této policičce a bude tam stát i nadále.“ Malíř vytřeštil oči a zakoktal: „Ale to není možné. To byste musela vymyslet zázrak!“ „Třeba i zázrak, když to bude nutné.“

- Proč Pořádná dáma tolik uklízí?
- Jaká je?
- Jak asi vypadá normální den Pořádné dámy?
- Připomíná vám někoho Pořádná dáma?
- Chtěli byste žít jako Pořádná dáma? Proč?
- Jak se asi cítila, když se jí rozbil porcelán po babičce?
- Rozbilo se vám už někdy něco? Jak jste se cítili?
- Co asi Pořádná dáma vymyslela, aby opravila své nádobí?

Hlavní část

Učitelka: „*Abychom zjistili, jak celý příběh dopadne, vydáme se do domu Pořádné dámy.*“

Dům Pořádné dámy

S dětmi připravíme ubrus na zem. Každý si vezme půlku papírového hrnečku a posadí se kolem ubrusu tak, aby všechny půlky hrnečků byly správně poskládané. Přestrojím se za Pořádnou dámu a přivítám je jako své sousedy. Poděkuji jim, že donesly svůj oblíbený porcelán a mávnutím ubrusu všechno nádobí shodím.

- Jak se cítíte?
- Jak se asi mohli cítit sousedé, když se jim všem před očima rozbil oblíbený porcelán?

Učitelka: *„Naštěstí naše nádobí je jen z papíru, ale sousedé ze Sedmivsi si k Pořádné Dámě přinesli opravdové porcelánové nádobí. V příběhu Pořádná dáma přivezla do místnosti vynález, který všechn porcelán opravil tak, že vypadal jako nový. Zvládneme to taky?“*

Tvoření a pojmenování vynálezu

S dětmi si pokreslíme a polepíme krabici.

Poté do vynálezu uschovám šálek tak, aby to děti neviděly. Společně shora do vynálezu nasypeme střepy rozbitého šálku a já jako Pořádná dáma z boku vyndám „opravený“ šálek.

- Jak se cítili sousedé, když uviděli své opravené nádobí?
- Jak se asi cítila Pořádná dáma, když uviděla úsměvy sousedů nad opraveným nádobím?

Závěr

Třetí část příběhu – 1min. 10s.

„Zázrak! Prostě zázrak! Ona to dokázala“ volali sousedé a nezapomněli dodat: „Však my vám vždycky věřili, Pořádná dámo!“ „Opravdu? Zahihňala se Dáma. „I když tu na zemi ležely jenom střepy? Hm... přiznávám, že jsem vás trochu zlobila a napínala – ano, chovala jsem se na svůj věk, stav a založení neobyčejně rozpustile.“ „To ze samé

radosti, že se vám podařil zázrak!“ vpadli jí do řeči sousedé. Ale ona náhle pohodila hlavou a řekla už bez úsměvu, docela střízlivě, dokonce odměřeně: „To zrovna! Zázrak! Jsem přece Pořádná dáma a nehodí se pro mě, abych dělala zázraky!“ „Ale... Ale...? Ale...!“ koktali sousedé. „Vždyť jste nám zázrak předvedla! Vždyť jste ho udělala! Se svým zázračným přístrojem!“ Ale Pořádná dáma si přihladila neposlušný vlásek, který jí vyklouzl z účesu, a odsekla: „Kdepak! To se moc pletete! Já vám jen předvedla, jak zvítězil můj smysl pro pořádek!“ (Denková, 2003, s 10–12)

Každý den si ve třídě vystavíme papírovou loutku, kterou jsme v příběhu navštívili.

Úterý – Řízená činnost v mateřské škole

Název (téma) **Malíř z malovaného domu**

Pomůcky: Kniha, 2x papír A3, akvarelové pastelky, nádobky s vodou, hadříky

Čas: 35 minut

Cíl: Rozvoj dovednosti empatie, naslouchání, vyjadřování, tvořivého myšlení, řešení problémů, logického myšlení, jemné motoriky, estetického vnímání a kooperativních dovedností.

Rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem.

Metodický postup:

Úvod = MOTIVACE DĚTÍ

První část příběhu 1min. 50s.

„Pořádná dáma

Byla jednou jedna ves...

A to víska tuze malá,

stálo v ní jen sedm domů.

A tak se ta malá ves

jednoduše jmenovala podle toho: Sedmives.

Jací lidé vlastně žili

v sedmi domech v Sedmivsi?

Obyčejní – nebo zvláštní?

Protivní – anebo milí?

To už rozhodněte sami!

Já o nich jen vypravuji.

Ted' představím malíře –

toho pána, který říká:

s pořádkem jsou potíže...

A on sám podle toho vypadá: šaty má vždycky zastříkané od barev a vlasy rozčuchané jako vrabčí hnízdo. I jeho dům vyhlíží nepořádně – trochu nahnutý, jakoby rozviklaný, skoro se kolébá ve větru... A přesto se každý v Sedmivsi na ten křivý dům dívá s radostí, protože celý je odshora dolů krásně malovaný: malíř totiž maluje nejen na plátno a papír, ale skoro nejraději na stěny svého rozviklaného domu. Jednoho rána začátkem června se malíř zastavil u severní stěny; nedávno na ni v mrzuté náladě vymaloval zahradní altánek obrostlý břechťanem, ale teď, protože bylo krásné červnové ráno plné vůní květin, jen kroutil hlavou a udiveně mumlal: „Proč jsem maloval břechťan, studenou pochmurnou rostlinu bez vůně? Vždyť zde – zde by měly kvést růže...“ Celý den potom maloval na severní stěnu altánek obrostlý růžemi a kolem altánku celou růžovou zahradu; mezi růžemi všech barev v ní zpívali ptáci a bzučely včely“ (Denková, 2003, s. 13–14).

- Proč malíř maluje?
- Jaký je?
- Jaký je rozdíl mezi malířem a Pořádnou dámou ze včerejšího příběhu?
- Jak asi vypadá malířův normální den?
- Chtěli byste žít jako malíř? Proč?
- Co znamená mrzutá nálada?

Hlavní část

Výtvarná činnost

Ve skupinách namalujeme stěny malovaného domu. Děti se rozdělí na dvě části a akvarelovými pastelkami zaplní plochu A3. Následně ji prsty a vodou doupraví dle své představy.

Po dokončení aktivity a hygieně se děti znovu usadí do kruhu a zakryjí si oči. Hotové výkresy uschovám a vyměním za nové.

Druhá část příběhu 40s.

„Skončil až večer, když vyšel měsíc; v perleťově bílém měsíčním svitu vypadal obraz růžové zahrady zvláště čarovně a malíř šel spokojeně spát. Ráno se na nový obraz spěchal podívat. A nevěřil svým očím! Růžová zahrada zmizela! Zbyla po ní jen bílá zeď. „Neprovedla mi tohle moje pořádná sousedka?“ napadlo malíře. „Při jejím smyslu pro pořádek jí růže na severní stěně mohly připadat nevhodné, snad tedy vzala bílou barvu a udělala pořádek podle svého pořádkumilovného rozumu...“ (Denková, 2003, s. 14).

- Jak se cítíte, když nám zmizely naše nádherné obrazy?
- Jak se asi malíř cítil, když jeho obraz, na kterém pracoval celý den, zmizel?
- Proč si malíř myslel, že jeho zeď zamalovala bílou barvou zrovna Pořádná dáma?
- Myslíte si, že to udělala? Proč?

Třetí část příběhu 1min. 30s.

„Jenomže v tu chvíli už k němu běží Pořádná dáma a rozčileně volá: „Pane malíři, na slovíčko! Stěny Malovaného domu byly vždy malované ze všech stran, a teď najednou nejsou! To nestrpím! Kam vlastně zmizela ta kouzelná růžová zahrada, kterou jsem tady na té zdi včera večer viděla a upřímně obdivovala?“ Malíř se zastyděl, že ze zmizení obrazu podezíral právě Pořádnou dámu, malinko zrudl a vyhýbavě odpověděl: „Netrapte se tím, drahá Pořádná dámo! Zahrada je pryč, protože - - - ach ano! Protože chci namalovat ještě krásnější.“ Zas maloval až do večera – růže i ptáky i včely... Ráno nemohl dospat. Ještě za šera, kdy na obloze svítil měsíc, vyskočil malíř z postele a spěchal k severní zdi svého domu. A nový obraz byl zase pryč! „Byly to krásné zahrady... ta první i ta druhá... Kam zmizely? Jak? A proč? Kam mohly zmizet ty půvabné zahrady plné růží, které se zvláště čarovně vyjímaly v měsíčním světle?“ vzdychal malíř nad bílou zdí. Tu jako by zeď zasvítla ještě bělostněji, jako by zářila perleťovým měsíčním světlem. Zároveň malíř zaslechl hudbu a pak hlas, který mu šeptal cosi tajemného a nádherného... Slově

nerozuměl, vyslovit by je nedokázal – ale přesto pochopil, co hlas říká, a bylo mu z toho blaženě (Denková, 2003, s. 14–15).

- Co malíři tajemný hlas mohl asi šeptat?
- Komu ten hlas mohl patřit?

Malíř si povzdychnul... „Kdosi je moc a moc potřebuje – na jednom dalekém místě, kde růže nerostou.“ (Denková, 2003, s. 16)

Závěr

Učitelka: *Malíř opět namaloval na stěnu nádherné růžové květiny a večer se společně s Pořádnou dámou ukryli za křoví.*

Čtvrtá část příběhu 1min. 30s.

„Tu noc byl měsíc v úplňku. Jeho stříbrné paprsky zalily obraz růžové zahrady, jako by jej hladily... Pak náhle ze stříbra měsíčních paprsků vyklouzla stříbrná postava. „Ách!“ vyjekla Pořádná dáma. „Ááááááá! Tak přece vám na ty obrazy chodí měsíční přelud! Jsem z toho celá nesvá! Docela zmatená! Úplně vykolejená! Já přece nemám vlohly věřit v přeludy – ovšem když vidím přelud na vlastní oči, nemůžu tvrdit, že ho nevidím!“ „Pořádná dámo, vzpamatujte se,“ zaúpěl malíř. „Prosím vás, jakýpak přelud? Vždyť ta postava nese v jedné ruce kbelík a v druhé malířskou štětku!“ „A proč ne?“ šeptla okouzleně Dáma. „Stříbrnou měsíční štětkou setře váš obraz do stříbrného měsíčního kbelíku, a pak tam nahoře,“ Dáma ukázala k měsíci, „tam zase obraz několika tahy namaluje. Moc potřebuje v té chladné měsíční krajině zahradu plnou voňavých růží...“ Dáma pokývala hlavou, pohlédla na Malíře a tiše dodala: „Ale proč vám to vlastně povídám? Vždyť vy to víte nejlíp. Dobrou noc, pane malíři – anebo dobré ráno, jak je vám libo. Hlavní je, že jsme viděli, co jsme chtěli vidět, a všechno je v nejlepším pořádku... Jestliže jste šťastný a pyšný, že vaše obrazy zdobí měsíc“ (Denková, 2003, s. 18–19).

Středa – Řízená činnost v mateřské škole

Název (téma) **Tlustý pán**

Pomůcky: Kniha, papírová koruna, karty emocí viz příloha č.3

Čas: 45 minut

Cíl: Rozvoj dovednosti empatie, naslouchání, vyjadřování, tvořivého myšlení, řešení problémů, logického myšlení, hrubé motoriky, postřehu, orientace v prostoru a pohotové reakce.

Rozvoj poznatků, schopností a dovedností vyjadřovat pocity.

Posilování přirozených poznávacích citů.

Rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem.

Metodický postup:

Úvod = MOTIVACE DĚTÍ

První část příběhu 2min. 10s.

„Pořádná dáma

Byla jednou jedna ves...

A to víska tuze malá,

stálo v ní jen sedm domů.

A tak se ta malá ves

jednoduše jmenovala podle toho: Sedmives.

Jací lidé vlastně žili

v sedmi domech v Sedmivsi?

Obyčejní – nebo zvláštní?

Protivní – anebo milí?

To už rozhodněte sami!

Já o nich jen vypravuji.

Tentokrát vám představím

Pána jménem Ruprecht Tlustý,

který dostal tlusté psaní...

Ale nejdřív vám povím, jak pan Ruprecht Tlustý vypadá: je to roztomilý tloušťík, kulaťoučký, růžovoučký, pořád v dobré náladě. Bydlí v domě, co stojí pěkně při zemi, má tlusté zdi a jmenuje se Tlustý dům; za tlustými zdmi Tlustého domu sedává pan Tlustý v tlustém županu a celé dny si skrz tlusté brýle čte v tlustých knihách, ve kterých si tlustě podtrhává tlustou tužkou. Jednoho dne dostal tenhle Tlustý pán zvlášť tlustý dopis a brzy potom zmizel ze Sedmivsi. Vrátil se až po dlouhé době, a vrátil se změněný k nepoznání. Byl hubený. Byl bledý. A tvářil se strašlivě sklíčeně. První ho spatřila Pořádná dáma a jenom nad ním spráskla ruce: „Vždyť vás je sotva desetina! Ale to nejde, pane Tlustý! Chci tu mít pořádek! V Tlustém domě musí bydlet Tlustý muž!“ „Já zase ztloustnu,“ slíbil ten hubený Tlustý pán. „To bych vám taky radila,“ řekla přísně Pořádná dáma. „Jinak byste si musel přestavět dům nebo se odstěhovat. Pořádek, tlustý pane, pořádek musí být!“ A pak, protože byla zvědavá docela jako jiné dámy, položila Tlustému pánovi otázku: „Pane Tlustý, nechcete se mi svěřit, jak se vám stalo, že jste se tak změnil?“ „Namouduši, rád! Rád bych celé to svoje hubené trápení někomu vypověděl,“ špitl žalostně Tlustý pán. „Začalo toho dne, kdy jsem dostal tlustý dopis –“ (Denková, 2003, s. 20–21).

- Co se mohlo Tlustému pánovi stát, že tolik zhubl a začal být smutný?

Druhá část příběhu 1min.

„Ten tlustý dopis byl z Hubené země od hubených lidí,“ pokračoval pomalu Tlustý pán. „Žádali mě, abych se stal jejich králem. Moc se mi nechtělo odejít ze Sedmivsi, ze svého Tlustého domu, od svého tlustého županu a tlustých knih – jenomže na druhé straně, byla to lákavá nabídka... A tak jsem nakonec přece jen odešel. Do země hubených lidí jsem šel dlouho; trochu jsem přitom zhubl, ale opravdu jenom trochu, takže když jsem tam došel, pořád chtěli, abych byl jejich králem, i když někteří reptaví rejpalové podotkli, že si mě představovali jinak, prý trochu kulatějšího – ale co chcete, takoví nespokojenci se najdou vždycky a všude, ostatní přede mnou hned rozvinuli transparent, na kterém stálo: Ať žije náš Tlustý král, moudrý král, který čte tlusté knihy!“ (Denková, 2003, s. 21)

- Proč si o Tlustém pánovi hubení lidé mysleli že je moudrý?

Hlavní část

Hra Král spí na trůnu

Uprostřed kruhu stojících dětí sedí na židličce Král a má na hlavě papírovou korunu. Během říkanky „Král sedí na trůnu, na hlavě má korunu. Kdo korunu z hlavy sejme, na královský trůn si sedne“ děti chodí dokola kolem krále a jedno z dětí, kterého se dotknu, sebere králi korunu. Král musí co nejrychleji dosáhnout toho, co mu korunu sebral a zároveň ten, co mu ji sebral, musí co nejrychleji usednout na trůn – a stává se králem.

Třetí část příběhu 1min. 10s.

„Abych vám řekl popravdě: nejdřív jsem byl při neustálém pohledu na ty hubeňoučké človičky strašlivě vyvedený z míry a přes všechny ten lichotivý jástot jsem se neustále musel ptát sám sebe: opravdu tady mám zůstat? Víte – byli tak strašně tencí, tak hubení... a tak čilí! Pořád se svižně míhali sem a tam, že na mě z podívané na ně šla zvláštní, řekl bych hubená úzkost.“ „Hmm, hmm,“ zamumlala Pořádná dáma a pokývala hlavou, jako by úplně přesně věděla, jaké to je, když na Tlustého krále padne hubená úzkost. Pan Tlustý vrhl na Dámu pohled tak trochu provinilý a zvolna pokračoval: „Jenomže být králem mě taky lákalo... Chápete? Kolika lidem se to v životě povede, že? A tak jsem zůstal a kraloval v zemi hubených lidí... Ale cítil jsem se mezi nimi strašně osamělý, protože jsem byl úplně jiný než oni. Byl jsem tak sám, že jsem z toho chřadl – a hubl, pořád hubl“ (Denková, 2003, s. 22).

- Proč se Tlustý pán cítil tak osamělý?

Čtvrtá část + Pátá část příběhu 1min. 20s.

„A pak, jednoho rána, jsem se na sebe podíval do zrcadla a zajásal: jsem stejný jako všichni kolem! Jsem hubený! Už nebudu sám! Budu se s nimi míhat a kmitat! A víte, co se stalo?“ vybuchl trpce hubený Tlustý muž. „Copak?“ „V tu chvíli o mně nestáli! Prý jim nešlo ani tak o moudrého krále, který čte tlusté knihy, ale hlavně o tlustého! Prý kdyby chtěli hubeného krále, mohl se jím stát kdokoliv z nich! Najednou bylo po kralování! A tak jsem šel domů, hubený, sklíčený vším, co mě v Hubené zemi potkalo,“ dokončil tlustý pán“ (Denková, 2003, s. 22–24).

„Človíčku, nějak se vám nevede.“ oslovila jednou hubeného Tlustého pána. „Človíčku, vy jste docela porouchaný!“ „Prosím – i tak se to dá říct,“ odsekl na to zlostně hubený Tlustý pán. „Musíte pořád do všeho strkat ten svůj pořádkumilovný nos?“ „Ach ano, velice porouchaný,“ nedala se odbýt Pořádná dáma. „A mě tak napadá, že by vás krásně mohl spravit můj spravovací přístroj.“ „Drahá Dámo, vám asi přeskočilo!“ zvolal nevrle hubený Tlustý pán a zaškaredil se. „Stroj, kterým spravujete rozbité nádoby a rozbité boty a kdovíco ještě, přece nespraví lidský žal, nenapraví křivdu!“ (Denková, 2003, s. 24)

- Co by mohlo hubenému Tlustému pánovi pomoci?
- Co pomůže člověku, když je smutný?

„Pořádná dáma: „Vy totiž hlavně potřebujete vyhnat z hlavy smutné myšlenky a přijít na jiné! A tam – uvnitř mého stroje – byste na ně přišel, za to vám ručím!“ (Denková, 2003, s. 24–25)

Učitelka: „*Smotala hubeného Tlustého pána a strčila ho do vynálezu.*“

- Tlustý pán ve vynálezu prožil různé pocity, které to asi byly?

Emoce

Rozložím obrázky s obličejí a každou emoci si pojmenujeme. Vyzkoušíme, jak se u ní budeme tvářit a řekneme si v jaké situaci se tak můžeme cítit.

Závěr

Učitelka: „*Poté co si Tlustý pán prožil celý proces přeměny, vypadl z vynálezu zase buclatý a usměvavý,*“

Čtvrtek – Řízená činnost v mateřské škole

Název (téma) **Čilá stará paní**

Pomůcky: Kniha, kytara, pytlíčky s bylinkami viz příloha č.3

Čas: 30 minut

Cíl: Rozvoj dovednosti empatie, naslouchání, vyjadřování, tvořivého myšlení, řešení problémů, logického myšlení, estetického vnímání a hrubé motoriky.

Rozvoj a užívání smyslů.

Rozlišování rychlosti melodie.

Posilování přirozených poznávacích citů.

Rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem.

Metodický postup:

Úvod = MOTIVACE DĚTÍ

První část příběhu 3min. 20s.

„Byla jednou jedna ves...”

A to víska tuze malá,

stálo v ní jen sedm domů.

A tak se ta malá ves

jednoduše jmenovala podle toho: Sedmives.

Jací lidé vlastně žili

v sedmi domech v Sedmivsi?

Obyčejní – nebo zvláštní?

Protivní – anebo milí?

To už rozhodněte sami.

Já o nich jen vypravuji.

Tentokrát se seznámíte s malou Čilou starou paní...

Její Starý dům stojí na kraji Sedmivsi, obklopený starou zahradou, kde rostou staré pokroucené stromy a taky plno bylin, co mají starodávná jména: laskavec, mařinka, meduňka... Stará paní vypadá na první pohled jako věchýtek, ale je to tuze Čilá stará paní; celé dny čiperně pobíhá po zahradě a pečuje, aby tam všechno krásně rostlo, kvetlo

a vonělo. Když se u plotu staré zahrady někdo zastaví, Čilá stará paní se s ním vždycky moc ráda dá do řeči; a vždycky vypráví neobyčejné příběhy, kterým ale v Sedmivsi nikdo nevěří. Lidé říkají shovívavě: „Ta stará paní je roztomilá stará lhářka! Nemůže být přece ani kousek pravdy na tom, co nám povídala, vždyť tráví celé dny ve své zahradě... Ale ona to umí podat, že by jí to člověk uvěřil! Vymýšlí si krásně, jako když povídá pohádku! Představte si, včera mi vykládala, že byla v Lízátkové zemi! A k tomu povídání mi přidala hrst nádherných barevných lízátek, kterými ji prý v té zemi obdarovali!“ Lidé v Sedmivsi zkrátka příběhům Čilé staré paní nevěří; nevědí totiž, co se stane, když do Sedmivsi přiletí vítr... Vítr nejdřív profouká všechny zahrady, ale nakonec zamíří do staré zahrady Staré paní, usadí se na šňůře, kde Stará paní suší prádlo a hvízdne: „Jsem tady! Je čas!“ Stará paní hned čile odhodí rýč nebo lopatku, stáhne ze šňůry kostkovaný ubrus, rozprostře ho do trávy a pohodlně se na něm uvelebí; vítr mocně zafouká a Stará paní na ubrusu už letí pryč, kamsi do dalekých dálek. Jednou kvečeru zas vítr zahvízdal, Stará paní usedla na ubrus a vyzvídá: „Kam dnes letíme? Co mi dnes ukážeš?“ „Dnes se letíme podívat do země lidí, kteří spí jenom jeden den v roce,“ odpověděl vítr. Stará paní se zamračila a zlobí se: „To zní strašně! To musí být hloupá země! Nemohli bychom letět jinam? Třeba zas do Země lízátek, tam se mi líbilo!“ „Nemohli“ odpověděl vítr. „Vím, co dělám – a proč to dělám.“ Letěli nad poli a loukami, nad vesničkami a městy, nad lesy a horami, letěli dlouho a daleko. Konečně přistáli v zemi, kde lidé spí jenom jediný den v roce“ (Denková, 2003, s. 27–28).

- Jak to asi vypadá, když člověk spí jenom jeden den v roce?
- Jak by se asi takový člověk cítil?
- Proč je spánek důležitý?

Druhá část 40s.

„Když tyhle lidi Stará paní uviděla, zanaříkala:“ Ach, ti podle toho vypadají! Bloudí jako šedé stíny v šedých ulicích, pod velkýma očima mají velké černé kruhy, navzájem se měří kosými pohledy, vyplašeně střílejí očima jeden po druhém! Ouvej ouvej, to je pohled! Lidičky, pročpak to děláte?“ „Protože musíme,“ odpověděli ti lidé. „Musíme mít oči pořád otevřené, aby nás někdo neokradl, aby nás někdo nepřepadl, aby snad někdo neutil něco za našimi zády – proto musíme být pořád bdělí“ (Denková, 2003, s. 28–29).

Hlavní část

Jaké je být unavený?

Vyzkoušíme si rozdíl mezi unaveným a vyspaným člověkem. Když budu hrát na kytaru pomalou smutnou melodii, děti se promění v unavené lidi, kteří už rok nespali a jen se plouží po místnosti. Když uslyší veselou rychlou melodii, stanou se z nich vyspalí, veselí a poskakující lidé.

- Jak bychom mohli pomoci lidem ze země, kde spí jenom jeden den v roce?
- Co by pro ně mohla udělat Čilá stará paní?

Třetí část příběhu 1min. 30s.

„Tak poslouchej,“ hvízdal vítr. „Jednou pozdě večer jsem pro tebe přiletěl. Chtěl jsem si jen chvilku odpočinout, ale ze všech květin ve staré zahradě stoupala tak omamná vůně, že jsem usnul a spal tvrdě až do bílého rána. Nemyslíš, že by vůně tvých bylin uspala i lidi, co mají oči stále otevřené?“ „Uspala! Každého uspí! I já spím, jako když mě do vody hodí, jen proto, že se ke mně otevřeným oknem vznášejí vůně ze zahrady! A sny mám veselé a plné barev! Jenomže, větře – ti lidé ze země kakabusů nevydají na to, že by chtěli zasadit jednu jedinou květinu!“ „Já vím. Právě proto se jim o květiny musíme postarat my dva,“ řekl vítr. „Hm! Vůbec nechápu, jak tom myslíš,“ zamumlala Stará paní. „Co my dva asi můžeme?“ „Myslím, že dost – poslouchej! Dřív jsem vždycky na podzim rozfoukával semínka z tvé zahrady marnotratně do všech stran. Ale letos... letos... letos...“ hvízdal vítr a přitom se proháněl mezi květinami na záhonech, jako by tam cosi hledal, anebo zkoumal, anebo počítal, „letos je všechny pečlivě sebereme a schováme. A zjara-“ (Denková, 2003, s. 30).

- Co Čilá stará paní s větrem plánovali udělat?

Učitelka: *„Čilá stará paní měla mnoho druhů bylinek. Já toho sice tolik nepěstuji, ale přece jen jsem vám ze své zahrádky něco přinesla.“*

Bylinky

Po kroužku si pošleme voňavé pytlíčky bylinek. Zkusíme uhádnout, jaké bylinky se v pytlíčcích skrývají.

Závěr

Čtvrtá část příběhu 1min. 10s.

„Na podzim Čilá stará paní a bystrý, svěží, svižný vítr pečlivě sbírali semínka ve staré zahradě a schraňovali je do pytlů a sáčků. Když přišlo jaro, Čilá stará paní svázala k sobě čtyři ubrusy, naložila na ně pytle a sáčky a už letěli do země lidí, kteří spí jen jeden den v roce. Stará paní sypala semínka z pytlů dolů na zem. Vítr pak přifoukal mraky a spustil se déšť, který semínka zalil... Celé jaro se potom Stará paní s větrem létali dívat, jak byliny rostou. A rostly! Krásně rostly! A pak – jednoho dne – rozkvetly všechny naráz; k nebi, kde seděla na kostkovaném ubruse Čilá Stará paní, stoupala omamná vůně, zatímco tam dole, mezi květinami, spala celá země! A všichni ti lidé spali s blaženým úsměvem na tváři a spali dlouho, protože měli co dohánět! Spali a spali a spali a měli spousty dlouhých veselých, bláznivých snů, plných barev a vůní...“ (Denková, 2003, s. 30–32).

- Proč Čilá stará paní pomáhala nespavé zemi?
- Proč bychom si měli pomáhat?
- Pomohli jste už někdy někomu?
- Jak jste se cítili, když jste někomu pomohli?
- A pomohl někdo vám?
- Jak jste se cítili, když vám někdo pomohl?

Pátek – Řízená činnost v mateřské škole

Název (téma) **Kouzelník z kouzelného domu**

Pomůcky: Kniha, triangler, rytmické vajíčko, bubínek, rozstříhaná ilustrace z knihy viz příloha č.3

Čas: 30 minut.

Cíl: Rozvoj dovednosti empatie, naslouchání, vyjadřování, tvořivého myšlení, řešení problémů, logického myšlení, estetického vnímání, hrubé motoriky

Posilování přirozených poznávacích citů.

Rozlišení zvuků hudebních nástrojů

Rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem.

Metodický postup:

Úvod = MOTIVACE DĚTÍ

První část příběhu 1min. 50s.

„Byla jednou jedna ves...

A to víska tuze malá,

stálo v ní jen sedm domů.

A tak se ta malá ves

jednoduše jmenovala podle toho: Sedmives.

Jací lidé vlastně žili

v sedmi domech v Sedmivsi?

Obyčejní – nebo zvláštní?

Protivní – anebo milí?

To už rozhodněte sami.

Já o nich jen vypravuji.

Ted' představím kouzelníka,

Který nikdy nenaříká...

Jeho dům stojí v Sedmivsi trochu stranou, ale nemyslete si, že vypadá nějak tajemně či ponuře! Kouzelný dům vyhlíží docela jako jiné domy, okna má po celý den otevřená dokořán a z nich se stále ozývá smích, protože kouzelník je veselý člověk; všechna svá

kouzla vymýšlí se smíchem a hned je posílá otevřenými okny do světa. Když se směje JOHOHÓ, vyletí z okna nespíš něco vesele strašidelného jako maškarní maska s hrozitánskýma očima a ježatým plnovousem. Když se směje CHICHICHÍ, vyletí z okna asi něco něžně kouzelného, třeba bleděmodrý plyšový medvídek, který – když je vám smutno – bručí konejšivé písničky a hladí vás po tváři hebkými bleděmodrými tlapkami. A když se kouzelník chechtá CHACHACHÁ, z okna letí něco poťouchlého, jako skládací deštník, který se vždycky sám sklapne uprostřed největšího lijáku. Jednou šla kolem Kouzelného domu Pořádná dáma a když kolem ní prosvištěla jakási věc, která se ještě tak nespíš podobala zpívající jitrnici, Dáma začala být zvědavá; zeptala se: „Kam mizí vaše kouzla?“ Kouzelník se jen zasmál: „Nevím. Jednoduše vyletí do světa, tam je někdo najde a doufám, že z nich má radost i užitek“ (Denková, 2003, s. 33–34).

- Co všechno mohl kouzelník vyčarovat svým smíchem?

Hlavní část

Čarování s kouzelníkem

S dětmi si vymyslíme, jak by vyčarovaná strašidla, stvoření nebo předměty mohly vypadat.

Johohó (rytmické vajíčko) – veselá dovádivá strašidla

Chichichí (triangl) – mazlivá kouzelná stvoření

Chachachá (bubínek) – srandovní předměty

Při zaznění určitého hudebního nástroje se děti promění v určité stvoření.

- Co Kouzelník mohl vytvořit, když se zasmál hihihí?

Druhá část příběhu 30s.

„Ať už to bylo, co bylo, jistě to nebylo nic nepovedeného.“ A pustil stínek z hlavy. Jenomže od toho dne začalo v Sedmivsi strašit; nebylo to sice žádné zvláštní strašení, jenom jakési tiché vzdechy a tenounký pláč. Za dne to to fňukalo na různých místech a kvečeru se poslední vzdech ozval ze záhonu fialového zelí v zahradě Pořádné dámy“ (Denková, 2003, s. 34).

Skládání rozstříhaného obrázku.

Třetí část příběhu 1min. 40s.

„Dáma se ozbrojila lupou a dala se na svém záhoně fialového zelí do důkladného pátrání. Brzy mezi zelenými hlávkami objevila vzdychající fialové nic, kníkající fialový stínek, fňukající fialový obláček. „Kdo jsi?“ zeptala se přísně. „Strašidlo,“ pípl ten fialový obláček, tence vzdychl a dodal: „Ale teď jděte pryč, já se vás bojím.“ „Strašidlo se nesmí bát, naopak – strašidlo musí dbát, aby se ho báli ostatní,“ řekla Dáma. „Já vím,“ kníklo strašidlo. „A straší se vždycky v noci, nikdy ve dne,“ upozorňovala Pořádná dáma. Strašidlo zaplakalo: „Já víím! Jenomže v noci to všude chrastí, šustí, šelestí, šeptá a šumí, a z toho na mě jde hrůza. Proto se navečer schovám mezi zelí, pevně zavru oči a snažím se rychle usnout.“ „Kde se na světě vzalo takové ustrašené strašidlo?“ podivila se Dáma. Strašidlo pípl: „Mě stvořil kouzelník.“ „Ahá! A helemese!“ zvolala Dáma, a už pelášila do Kouzelného domu; tam zhurta spustila: „Nedávno jste mi tvrdil, že vaše kouzla jsou pořádná! A přitom jste vyčaroval strašidlo, které se bojí!“ Kouzelník se ušklíbl: „Chichí! To je docela zábavné, nemyslíte?“ „Nemyslím! Strašidla nejsou pro zábavu, ale na strašení! Koukejte to napravit!“ odsekla Dáma, ale kouzelník zakroutil hlavou: „Co jednou udělám, už se nadá změnit. Když vám na tom tak záleží, Pořádná dámo, napravte si ho sama!“ (Denková, 2003, s. 35)

- Jak by mohla Pořádná dáma strašidýlko opravit?
- Myslíte si, že potřebovalo spravit? Proč?

Závěr

Učitelka: „*Pořádnou dámu napadlo spravit strašidýlko ve svém vynálezu. Jakmile však strašidýlko stroj uvidělo, polekalo se.*“

Čtvrtá část příběhu 2min. 50s.

„Jéé... Ten stroj vypadá hrůzně už navrch. Co asi potom bude uvnitř?“ „Neboj se,“ ozval se Tlustý muž. „Já v něm taky byl a moc mi to pomohlo... Uvnitř nic hrozného není, jenom tma. Nejdřív divná a potom vlídná.“ „Tma?!“ zaúpělo strašidlo. „To bych se bálo! Divná tma se mi nelíbí a vlídná ani není! Ne! Dvnitř já nelezu!“ „Nutit tě

nebudeme, to by nebylo v pořádku," vzdychla Dáma a potom chvíli všichni nešťastně koukali jeden na druhého. Najednou zvolal Tlustý muž: „Dostal jsem nápad! Mám doma spoustu tlustých knih, ve kterých se píše o všem možném! I o strašení – tak se v nich pěkně poučíš!“ Všichni se odebrali do domu Tlustého pána a on vytáhl knihy: tlusté černé knihy v tlustých černých deskách. Strašidlo se roztřásl, jen když je vidělo; když Tlustý pán otevřel první knihu a strašidlo uvnitř spatřilo tajemné znaky a podivné obrázky, ukáply mu z očí dvě velké slzy a nešťastně zašeptalo: „Na to já se bojím koukat. To já se bojím číst.“ A letělo pryč z Tlustého domu, ke svému záhonu fialového zelí, tam si sedlo na plot a zoufale vzdychalo a naříkalo. Pořádná dáma, Tlustý pán a Stará paní se sesedli kolem něj a lámali si hlavy: co dělat dál? Přibatolil se k nim houf strašně zvědavých slepic, co chtěly vědět, o čem se tady mluví – a při tom poslouchání začaly oždibovat fialové zelí. „Huš! Huš! Zmizte odtud!“ vypísklo strašidlo. „Á – vida! Slepice se nebojíš?“ všimla si Čilá stará paní a zasmála se. „Nebojím,“ kníklo strašidýlko. „Já se bojím, že mi rozklovou zelí na záhoně, kde mám svou fialovou postýlku! A proto na ně pořád křičím: huš! huš! huš! A taky to křičím na vrabce, husy a housenky!“ „Ale – vždyť ty se docela vyznáš!“ zvolala vesele Čilá stará paní. „Z tebe se nakonec přece jenom vyklubalo strašidlo!“ zamumlal Tlustý pán. „Strašidlo, které může plašit v našich zahradách všelijakou mlsnou havěť!“ „Ale nééé v noci,“ píplo strašidlo. „V noci nééé!“ „Proč taky? Slepice beztak chodí brzy spát,“ vlídně se na fialové strašidýlko usmála Pořádná dáma. „Pěkně si straš, jak umíš, a potom klidně spi, sladce si spinkej ve své fialové postýlce..." (Denková, 2003, s. 36–38).

- Proč se asi strašidýlko tak bálo?
- Báli jste se už někdy něčeho?
- Proč se lidé bojí?
- Jaký je protiklad slova strach?

Jakou postavu z pohádky jste si tento týden oblíbili? Proč?

7. EVALUACE CELKU

Jak jsem již dříve uváděla, vzhledem k probíhajícím pandemickým opatřením, nebylo možné tematický celek uskutečnit. Z tohoto důvodu jsem zvolila cestu telefonických rozhovorů viz přílohy č.2 a 5, kdy jsem kontaktovala deset pedagožek z mateřských škol. Paní učitelky si prostudovaly můj námět na tematický celek, poté zhodnotily, dle svého názoru, jeho funkčnost a poskytly mi zpětnou vazbu. Vyjádřily své námítky k programu, vyzdvihly jeho pozitiva a nabídly mi konstruktivní kritiku pro zlepšení a doladění celku. Na závěr rozhovoru mi pověděly o svých metodách podpory empatie, které samy ve třídě používají. Doporučily mi jejich ověřenou dětskou knihu rozvíjející empatii, kterou v minulosti použily nebo hodlají použít. Pro rozhovor jsem využila krátký dotazník viz příloha č.1 s předem zvolenými otázkami, aby se naše rozhovory ubíraly podobným směrem.

1. Je pro dítě náročnost programu optimální?

Náročnost programu paní učitelky hodnotily velmi kladně, kdy nejnižší hodnota bylo číslo šest a nejvyšší deset. V průměru hodnocení vyšlo na 8,8.

1.1. V čem vidíte jeho pozitiva?

Paní učitelky se převážně na pozitivech celku shodly, každá z nich vyzdvihla některý z jeho kladů. Konkrétně se jednalo o dobře zvolené úvodní pohádky, vytyčené cíle, prožití emocí, netradiční až inovativní a umělecké zpracování empatie, propojenost aktivit s příběhem, zážitky skrze vjem, rozvoj emoční inteligence, dramatizace a rituál v podobě básničky. Osobně bych ráda uvedla slova paní učitelky č.1: „Pozitiva vidím, že pracujete s emocemi. To se mi moc líbí, že propojujete ten celek vlastně od pondělí do pátku. Víte kam směřujete, užíváte různé metody, formy práce, děti aktivizujete, nezůstanete u jedné činnosti.“ Pro mě obohacující bylo i sdělení paní učitelek č. 8 a č. 10. Paní učitelka č.8: „Pozitivum vidím především v tom, že jsi zaměřená na tzv. etickou výchovu, což je věc, která se opomíjí, a ty jsi ji tam dala do popředí. Navíc to vhodně kombinuješ s dalšími činnostmi, například se čtenářskou pregramotností, máš tam naslouchání textu, porozumění textu, diskusi, a ještě to navíc propojuješ s dalšími tvořivými aktivitami, které máš ze všech oblastí podle RVP, potažmo pak ŠVP... Chceš ty děti učit, že každý jim přinese jiný pohled, že i jiný má svou lidskou hodnotu.“ Paní

učitelka č.10: „Mě se tam velmi líbí zařazení dramatickosti. Ty tam vlastně používáš příběh a vycházíš z něho, a to potom dáš do té dramatické chvíle. To je o té situaci, kdy se tam teda oni do toho vciťují. Takže hodně chválím to dramatické ztvárnění.“

1.2. V čem vidíte nedostatky?

Kritika paní učitelek v některých případech nebyla žádná, ostatní byla převážně konstruktivní a doplněna cennými radami, jak celek upravit. Námitku ohledně náročnosti celku uvedly například paní učitelky č.2 a č.5. Paní učitelka č.2: „Řekla bych složitost u některých věcí, ale u skupiny předškolních dětí to bude úplně v pořádku, ale opravdu mít omezenou skupinku těch předškoláků, aby Vám to tam někdo nerušil třeba v četbě toho příběhu.“ Paní učitelka č.5: „Určitě je to pro starší děti. To tam vlastně i píšete. Záleží taky jakou každé dítě má pozornost. Nejsem si jistá, kdybych jim ten příběh takhle četla, takhle celý, jestli by tu pozornost udržely... Možná já bych si to potom třeba nějak přetransformovala, že bych to jako úplně nečetla, ale držela bych se nějakých bodů a spíš s těmi maňásky hrála ten příběh. Trošku bych měla strach, kdybych jim to takhle četla, že některé ty pasáže byly takové dlouhé a možná pro ně náročné.“ Nedostatky byly vnímány i v množství otázek, které jsem zvolila. Paní učitelka č.10: „Máš tam vytyčených hodně otázek, si myslím, který nebudeš schopna třeba ani použít všechny, protože je tam máš k zamyšlení. Máš jich tam nepřeberně moc, tak to je jasné, že je to takový výběr, k čemu se asi dostanete.“ Paní učitelka č.9 měla přínosnou poznámku: „Myslím, že tam chybí grafomotorika.“ Poznámky se dotkly také zvoleného textu, kdy paní učitelka č.4 podotkla: „Ten text je napsaný takovou náročnější češtinou pro ty děti.“ Dále se k textu, konkrétně k prvnímu příběhu, vyjádřily paní učitelky č.7 a č.10. Paní učitelka č.7: „Myslím si, že ty příběhy nejsou úplně srozumitelný, že nebyť toho, že jim to dokreslíte některými těmi situacemi, tak by to nepochopily. Já třeba za sebe, vůbec nevím, co si mám myslet o té paní z toho prvního příběhu. Třeba dokončení u toho příběhu, já bych dětem vůbec nepřečetla. To jak se tam ofrňuje nad ostatníma. Jako oni ostatní říkali, že je to super, že jim to krásně všechno tím napravila. A ona řekla: Já jsem vám jenom dokázala, že já mám pravdu. Tak si myslím, že tohle já bych už dětem ani nedočítala, protože mnohem podstatnější by u mě bylo, v tom prvním příběhu to, že si zažily ten pocit toho, že cokoliv se rozbije, tak se dá vždycky napravit. Nezoufej, všechno se spraví, jenom to musíš řešit... Takže si myslím, že nedostatky, jestli tam jsou, tak jsou v tom textu, že bych hodně vybírala z toho textu, co je podstatný, aby ty děti

jako věděly, a co je tam nepodstatný. Některé věci bych vyškrtla, hlavně u toho prvního příběhu, tam mi přišlo, že to rozuzlení, nebo ta poslední část by tam vůbec nemusela v tom příběhu být. Ale jinak si v těch přípravách nemyslím, že by tam byl nějaký problém.“ Paní učitelka č.10: „Třeba hned u první Pořádný dámy... Musí to skončit trošičku s vysvětlením, pro tuhle tu věkovou skupinu, aby oni zjistily „aha, tak proto.“ Aby to víc pochopily. Mě to připadá hodně neukončené a takové hodně abstraktní, že si tam můžeš myslet cokoli. I já dospělák jsem se v tom prostě jako trošku ztratila, že jsem nevěděla.“

2. Je program zvládnutelný pro určenou věkovou skupinu dětí (5-6/7)?

Hodnocení obtížnosti celku pro určenou věkovou skupinu bylo opět velmi pozitivní. Nejnižší ohodnocení bylo šest a půl a nejvyšší deset. V průměru hodnocení vyšlo na 9,15.

2.1. Pro jak staré děti byste ho případně doporučila?

Paní učitelky se převážně shodly na ponechání celku pro stanovený věk. Paní učitelky č.1 a č.2 měly vhodnou poznámku, že by se do aktivit mohly zapojit i děti mladší. Paní učitelka č.1: „Myslím si, že by to mohlo zaujmou i od 4 let, ale nejsem si jistá. Jakoby těch pět až sedm si myslím, že je optimálních.“ Paní učitelka č.2: „U čtyřletáků je to hrozně individuální. Někdo jo, někdo ne... To byste si potom musela vytipovat dítě, které by to prostě zvládlo.“ A podle paní učitelky č.10 by se do aktivit mohly zapojit i děti staršího věku: „První, druhá třída maximum.“

3. Je program časově zvládnutelný?

Časové rozmezí programu paní učitelky hodnotily velmi kladně. Nejnižší hodnota bylo číslo devět a nejvyšší deset. Hodnocení se neúčastnila paní učitelka č.10., která byla toho názoru, že není schopna celek po časové stránce ohodnotit. V průměru hodnocení vyšlo na 9,8.

3.1. Jak byste jej případně časově upravila?

Většina paní učitelek se shodla na tom, že celek časově odpovídá. Paní učitelka č.1 uvedla: „Já bych to asi neupravovala, protože Vy tam třeba máte ten text, který je opravdu na chvíličku. A potom, když tam třeba uvidíte, že ty děti už tu jednu aktivitu nezvládají, no tak tam přejdete do druhé. To si myslím, že je na flexibilitě toho

učitele.“ Paní učitelka č.2 nadnesla vhodnou alternativu: „Já bych to nechala tak časově jak to je, a pokud byste to chtěla zkrátit, tak podle toho, jak ty děti vnímají příběh. Já bych ho v praxi případně převyprávěla vlastními slovy a už by to nebylo tak dlouhý. To je takové doporučení, kdyby vám to nevycházelo.“ A paní učitelka č.10 přišla s náhradním řešením: „Já bych dala tři postavy na jeden týden, tři postavy na druhý týden a nechala bych tam vždycky rezervní čas na to, že ty děti jsou nepředvídatelný a vždycky s tím musíš počítat, že se prostě dostanete i někam trošku jinam, než jsi předpokládala.“

4. Do jaké míry má podle Vás potenciál rozvíjet empatii děti?

Potenciál pro rozvoj empatie paní učitelky převážně hodnotily číslem deset. S paní učitelkou č.9 jsme se u této otázky lehce odklonily od tématu a bohužel se mi k ní nevyjádřila. Její názor zněl takto: „No, připadá mi možná, že už to počítá s tím, že ty děti mají nějaký základ v empatii. Už se jakoby dokážou od něčeho odpíchnout, protože pro malé děti nebo kdyby s tím úplně začínaly, tak si myslím, že by bylo pro ně přirozenější a pochopitelnější, kdyby to byly nějaký příklady z jejich reálného života. „Jak ses cítil, když tobě se něco...“ Moje reakce: „Takže si myslíte, že se to odvíjí na předchozích zkušenostech nebo věku dítěte?“ Paní učitelka č.9: „To jde asi ruku v ruce, ale spíš na předchozích zkušenostech.“ Ráda bych vyzdvihla odpověď paní učitelky č.1: „Velký potenciál, jsem rozhodně pro deset, protože s emocemi děti teď tolik nepřijdou do kontaktu. Všechno je tak nějak moc elektronizované a myslím si, že ty vlastní prožitky jsou nenahraditelné. Takže tady ten příběh je moc hezký. Je důležité emoce rozvíjet v tomhle věku.“ A konstruktivní kritiku mi nadnesla paní učitelka č.7: „Lze to na tom pěstovat, ale ten text mi přijde na to dost těžký. Myslím si, že byste na to našla asi přímočařejší knížky. Ale zase ono záleží fakt, když vy tu knížku milujete, tak to těm dětem podáte tak, že jim to z toho dokážete vytáhnout... Myslím si, že ten text je trošičku na to složitější.“ V této otázce nejnížší hodnota byla sedm a nejvyšší deset. V průměru hodnocení vyšlo na 9,7.

4.1. Jaké další prostředky pro rozvoj empatie užíváte Vy?

Paní učitelky mi sdělili své metody pro rozvoj empatie, které bych zde ráda uvedla. Převážně se jednalo o tzv. přirozený rozvoj empatie, kdy učitelka působí jako vzor a děti svým chováním a jednáním vede ke vzájemné sounáležitosti. Jejich odpovědi byly

převážně rozsáhlejší, pokusila jsem si z jejich slov vybrat hlavní myšlenku či námět, který doposud nebyl řečen jinou paní učitelkou. Paní učitelka č.1: „No určitě v každodenní práci s dětmi... Jakoby to vyplyne ze života, a to je asi to nejdůležitější.“ Paní učitelka č.2: „Většinou příkladem a vysvětlením. Vyzdvihováním těch hezkých věcí, kterých si všimnu. Těch kvalit dítěte, které je empatické.“ Paní učitelka č.3: „My hodně pracujeme s příběhy a loutkami. I třeba za sebe hodně povídám, a to děti hodně zaujme. Když se mi třeba něco stalo cestou do školky a teď je tím namotivuji.“ Paní učitelka č.4: „Ta vzájemná pomoc kamarád kamarádovi... Takže při každodenních činnostech, které souvisejí třeba se sebeobsluhou.“ Paní učitelka č.5: „Prostě kamarádský přístup a myslím si, že i ta komunikace s rodiči, že by měla být na takové úrovni jako pohodové a přátelské. To se potom odráží ve všech směrech... My tady máme heterogenní třídy. Tak to si myslím, že je ideální, aby vlastně ty starší děti pomáhaly těm mladším a tak.“ Paní učitelka č.6: „No hry, hodně hry se dají. Různé hry. My to moc nepoužíváme. Máme, já si teďka vzpomínám, různá cedéčka na poslech... Vedeme děti ve školce neustále k tomu, aby si pomáhaly a spolupracovaly.“ Paní učitelka č.7: „Jednak je to práce s příběhem, pohybový prosociální hry, aby si děti vzájemně pomohly, kdy se cvičí pospolitost celého kolektivu. Práce ve skupině si myslím, že taky jako se dá na tom empatie cvičit, že jako nemůžu, když dělám společný výtvar, brát ohled jenom sama na sebe. Něco ve stylu artefilitiky, že prostě musím poslouchat toho druhého co mi říká, abych mu já nekazila to jeho a on nekazil to moje.“ Paní učitelka č.8: „Je to učení nápodobou, vzor učitelky, použití pravidel třídy, příklad druhých dětí v kolektivu, diskuse, vysvětlení, vyprávění. U vyprávění hlavně děti milují ty zážitky ze života, které zažila buď učitelka jako dítě, to je taky hodně oblíbené, anebo samozřejmě i literární postavy... Dobrá je třeba i práce s loutkami, využití nějakých zástupných loutek, hraček, předmětů. Máme tam ve školce dvojici kočiček, medvídky a oni za dětmi můžou, když je nějaká krizová situace, „přijít“ a jakoby promlouvají k těm dětem nebo sami zažijí nějakou scénku...“ Paní učitelka č.9: „Ještě teď mě napadly knížky. Často si všímám, že se zaměřují na emoce a obecně na to prosociálně. Tak to se snažím dětem nějakým způsobem v četbě zpracovat.“ Paní učitelka č.10 mi poskytla výborný a osvědčený námět na hru, kterou ve své třídě často používají: „To je taková hra třeba na medvěda, kdy jeden představuje medvědího rodiče a druhý je medvídek. Tak on ho hladí, toho medvídku po zádech. Dělají si takové vzájemné masáže. Děláme to tak, aby to medvídkovi bylo příjemné.“

5. Máte nějakou oblíbenou knihu, kterou byste mi doporučila pro rozvoj empatie?

Paní učitelky mi poradily mnoho zajímavých titulů. Knihy Jak voní týden od Olgy Masiukové a Justýnka a asistenční jednorožec od Kateřiny Maďarkové mě zaujaly natolik, že jsem je zařadila do zásobníku knih. Paní učitelky mi doporučovaly literaturu, kterou samy dobře znají nebo je oslovila a hodlají s ní v budoucnu pracovat.

Čech Pavel – Dobrodružství pavouka Čendy

Čech Pavel – 2.dobrodružství pavouka Čendy

Čech Pavel – 3.dobrodružství pavouka Čendy

Drijverová Martina – Zlobilky

Král Rudolf – Ema a pusinkový lupič

Maďarková Kateřina – Justýnka a asistenční jednorožec

Malinská Anna – Náš Adámek

Macho Adrián – Gerda: Příběh velryby

Masiuková Olga – Jak voní týden

Novák Jiří Zdeněk & Kubašta Vojtěch – Cvrček a mravenci

Petiška Eduard – Birlibán

Pilátová Markéta – Jura a lama

SCIO – Ferda a jeho mouchy

Stará Ester & Starý Milan – Šedík a Bubi

Špaček Ladislav – Dědečku, vyprávěj: Etiketa pro kluky a holčičky od tří let

Špaček Ladislav – Dědečku, ještě vyprávěj

Špaček Ladislav – Dědečku, už chodím do školy

Špačková Marie – Pohádky z Vysočiny

Tashlin Frank – Medvěd, který nebyl

Vaníček David & Vaníček Michal – Dva tátové a zvědavá holka

Wallace Karen, Kuenzler Lou, Moran Katy & Civardi Anne – Andělské pohádky na dobrou noc

Weale Andrew – Kouzelná zvířátka na dobrou noc

Weninger Brigitte – Jeden za všechny, všichni za jednoho

Zavřel Štěpán – Zachráněný dědeček

8. VLASTNÍ EVALUACE CELKU – ZPRACOVÁNÍ PŘIPOMÍNEK PANÍ UČITELEK

Díky cenným námětům a poznámkám paní učitelky, jsem došla k názoru, že při tvorbě tematického celku, ve kterém bych chtěla pracovat s knihou, je třeba velmi pečlivě vybírat dílo, které dětem předložím. Literatura musí být hodnocena dle náročnosti a srozumitelnosti textu. Kniha Sedmives aneb Růžová holčička od Melity Denkové je pro některé paní učitelky příliš náročná. Souhlasím, že příběh Pořádné dámy není pro děti zcela vhodný a bylo by lepší jej dětem předkládat v upravené formě. Toto mínění však, dle mého názoru, neplatí o ostatních příbězích, které jsem do tematického celku zvolila. Například v příběhu Malíř z malovaného domu je magičnost neznámé postavy a neúplné uzavření konce vítána a dětem tak dává možnost kreativního rozvoje myšlení.

Vhodnou možnost úpravy prvního příběhu mi nabídla paní učitelka č.7. V této podobě příběh není zcela srozumitelný a zakončení může být až příliš nejasné. S odstupem času vidím, že v pondělním řízeném bloku chybí hra, ve které bych dětem poskytla možnost osobního projevu, fyzického pohybu apod. Program bych mohla obohatit narativní pantomimou na téma Cesta do Sedmivsi. V případě úprav textu bych z příběhu Pořádné dámy vyňala závěrečnou část. Na závěr bych využila zázračné opravení šálku v přístroji, který bychom s dětmi vyzkoušeli. Dle názoru paní učitelky č.9 v tematickém celku chybí grafomotorika. Bylo by možné ji zařadit do programu prvního dne, a to při zdobení papírového hrnku, kde by děti využily předem určené grafické prvky. Co se týče množství otázek, jak mě upozornila nejen paní učitelka č.10, jistě stojí za zvážení, zdali by nebyla vhodná redukce množství. V tento moment bych však ráda ponechala již zvolené otázky a spíše je vnímala jako možnou nabídku pro diskusi.

Tematický celek plánuji při první příležitosti v mateřské škole využít. Ráda v praxi ověřím, do jaké míry děti otázky zaujmou a jaké množství bude přijatelné. Ke zpestření příběhu lze využít i různé druhy loutek, jak mi doporučovala paní učitelka č.5. Osobně se přikláním i k možnosti tematický celek rozložit do dvou týdnů. V tomto případě by bylo možné aktivitám a prožitkům dětí věnovat více času. Jsem toho názoru, že příběhy mají dostatečný potenciál pro vytvoření dalších činností, které by vyplnily vzniklé mezery.

V neposlední řadě jsem vděčná za vyzdvihnutí dramatizace paní učitelkou č.10. Tvořivá dramatika je jednou ze stěžejních metod, které dětem pomáhají s porozuměním textu. Jak jsem již výše v teoretické části zmínila:

„Způsob práce s literárním textem, který nabízí postupy tvořivé dramatiky, pomáhá žákům pronikat hlouběji k smyslu textu. Umožňuje jim rozšiřovat vlastní zkušenost částečnou identifikací s literárními postavami, vciťováním zkoumat motivy jednání postav na základě vlastního prožitku, rozvíjet vnímavost k okolí, citlivost k ostatním lidem, učí toleranci k jiným názorům a zároveň nenásilně rozvíjí dovednost vyjadřovat vlastní názory a přijatelným způsobem je obhajovat“ (Beránková, 2002, s.13).

ZÁVĚR

Bakalářskou práci zaměřenou na rozvoj empatie pomocí literatury pro děti jsem zvolila díky předešlým pedagogickým praxím, kde jsem měla možnost poznat a sama si vyzkoušet vést řízenou činnost za pomoci literatury. Tato metoda mě již od počátku velmi oslovila a jsem ráda, že jsem se na ni v bakalářské práci zaměřila.

Empatie je v naší společnosti nenahraditelná vlastnost, proto je nutné ji u dětí podporovat a rozvíjet. Cílem práce v praktické části bylo vyzkoušet metodu, která by empatii nenásilně, tvořivě a za pomoci příběhu, diskuse, hry aj. v dětech podporovala. Tento cíl jsem bohužel neuskutečnila v plném rozsahu. Avšak díky rozhovorům s paními učitelkami z mateřských škol jsem zjistila, že vytvořený celek je konstruktivní a v praxi, kde ho při první příležitosti aplikuji, bude jistě účinný. Zároveň jsem získala cenné podněty pro jeho realizaci, takže věřím, že jeho provedení v praxi bude kvalitnější, než by bylo, kdyby k rozhovorům nedošlo. Tento způsob práce mne dovedl k zamyšlení, že by bylo skvělé mít při nástupu do praxe uvádějící učitelku, se kterou bych mohla obdobným způsobem diskutovat své pedagogické záměry. Dalším cílem mé bakalářské práce bylo vyhledání kvalitní literatury podporující rozvoj empatie. Při jeho realizaci jsem pochopila, že kvalitně napsanou knihu není vždy jednoduché najít. Po celou dobu mi byla velkou oporou literární ocenění, která mi výběr jednoznačně usnadnila. Tento cíl považuji za splněný a díky paním učitelkám z mateřských škol, které mi doporučily jejich ověřenou literaturu, je práce obohacena i o další zajímavá díla.

V teoretické části bakalářské práce jsem se zpočátku zaměřila na historický vývoj dětské literatury a literární ocenění. I přes předešlé povědomí, které jsem o dětské literatuře měla, jsem se díky studiu knih i samotnému psaní práce dozvěděla nové a cenné informace. Pochopila jsem hodnotu a důležitost literárních cen a dozvěděla se o dětských knihách, které využiji i v soukromém životě a budu je ráda šířit i mezi svými známými a budoucími pedagogickými kolegy. V druhé části teoretické práce jsem se zaměřila na problematiku empatie z psychologického a pedagogického pohledu. I zde jsem načerpala mnoho důležitých informací, opětovně jsem si připomněla podstatu empatie, dozvěděla se zajímavé metody pro její rozvoj a zaměřila se na empatii rozvíjenou za pomoci příběhu.

Podpora empatie prostřednictvím knih má velký potenciál i pro budoucí práci. Jednoznačně se touto metodou budu ráda zabývat i nadále. Díky bakalářské práci jsem poznala, že empatie se pojí s poznáním sama sebe, svých emocí a s prosociálním chováním. Ráda bych své další studium zaměřila na prohloubení znalostí v této problematice se zaměřením na tvořivou dramaturgii.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura

- BERÁNKOVÁ, E. (2002) *Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla*. Plzeň: Fraus.
- ČEŇKOVÁ, J. (2006) *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Portál.
- GOLEMAN, D (2011) *Emoční inteligence: Proč může být emoční inteligence důležitější než IQ*. Columbus.
- HOEG, P., JUUL J. (2018) *Trénink empatie u dětí*. Portál.
- HUTAŘOVÁ, I., HANZOVÁ, M. (2003). *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Ústav pro informace ve vzdělávání – Tauris.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. (2006) *Vývojová psychologie 2*. Psyché.
- LUKAVSKÁ, J. (2019) *Dítěti vstříc-Teorie literatury pro děti a mládež*. Host.
- ROBERTO, R. O. (1992) *Etická výchova*. Orbis Pictus Istropolitana.
- ŘEŘICHOVÁ, V., DOROVSKÝ, I. (2007) *Autoři světové literatury pro děti a mládež*. Nakladatelství Olomouc s.r.o.
- SHAPIRO, E. L. (1998) *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Portál.
- SKUTIL, M. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Portál.
- SVOBODOVÁ, E. (2010) *Prosociální činnosti pro předškolní vzdělávání*. Raabe.
- SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H. (2011) *Metody dramatické výchovy v MŠ*. Portál.
- ŠUBRTOVÁ, M. (2012) *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II*. LIBRI s.r.o.
- URBANOVÁ, S. (1999) *Metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia.
- VÁGNEROVÁ, M. (2012) *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání. 2*. Karolinum.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (2008) *Sociální psychologie*. Grada.
- GORDON, T. (2012). *Výchova bez poražených: řešení konfliktů mezi rodiči a dětmi*. Malvern.
- Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. (1985). Albatros.

POLÁK, J. (1987). *Přehledné dějiny české literatury pro děti a mládež a četby mládeže: od počátků obrození a předchůdců do vzniku socialistické literatury*. Státní pedagogické nakladatelství.

Dětská literatura

- BŘEZINOVÁ, I. (2012) *Lentilka pro dědu Edu*. Albatros.
- ČAPEK, J. (1972) *Povídání o pejskovi a kočičce*. Albatros.
- DENKOVÁ, M. (2003) *Sedmives aneb Růžová holčička*. Knižní klub.
- DOSKOČILOVÁ, H. (1973) *Basama bernardýn a Vendulka*. Orbis.
- DRIJVEROVÁ, M. (1982) *Kryštof a Karel*. Albatros.
- DRIJVEROVÁ, M. (1998) *Domov pro Marťany*. Albatros.
- FISCHEROVÁ, V. (2011) *Jak zvířátka uzdravila smutný dům*. Meander.
- FLOOD, C. (2015) *Ti otravní králíci*. Svojtka & Co.
- KRATOCHVÍL, M. (2015) *Zajatci stříbrného slunce*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton.
- KROLUPEROVÁ, D. (2010) *Já se nechtěl stěhovat!* Praha: Mladá fronta.
- MAĎARKOVÁ, K. (2017) *Justýnka a asistenční jednorozec*. Albatros.
- MASIUKOVÁ, O. (2014) *Jak voní týden*. Albatros.
- MATĚJOVSKÝ, B. (2016) *Čuňa, Zulu a Ferda*. Albatros.
- MORNŠTAJNOVÁ, A. (2018) *Strašidýlko Stráša*. Albatros.
- PAPOUŠKOVÁ, E. (2013) *Kosprd a Telecí*. Albatros.
- POSPÍŠILOVÁ, Z. (2016) *Andílko vánoční putování*. Praha: Bambook.
- POSPÍŠILOVÁ, Z. (2019) *Domeček pro šneka Palmáce*. Praha: Bambook.
- SENDAK, M. (1994) *Tam, kde žijí divočiny*. Hynek (Alois Hynek).
- ŠPINKOVÁ, M. (2017) *Anna a Anička: o životě na začátku a na konci. Cesta domů*.
- WECHTEROWICZ, P., DZIUBAKOVÁ, E. (2017) *Obejmi mě, prosím*. Brno: Host.
- WENINGEROVÁ, B. (2006) *Dítě je dítě*. Thovt.
- WENINGEROVÁ, B. (2006) *Jeden za všechny, všichni za jednoho*. Thovt.
- ZEMAN, J. (1998) *Dobrodružství veverka Zrzečky*. Praha: Erika.

Citace diplomových prací

PROCHÁZKOVÁ, K (2013) *Současné časopisy pro děti (vývojové tendence a recepce)* [Diplomová práce, Masarykova Univerzita]. Archiv závěrečných prací MUNI.

https://is.muni.cz/th/uk7su/Soucasne_casopisy_pro_deti_DP_Klara_Prochazkova.pdf

Elektronické zdroje

Albatros Media a.s. (n.d.). *Albatros*.

<https://www.albatros.cz/c/o-nas/>

<https://www.albatros.cz/akce-souteze/literarni-soutez-nakladatelstvi-albatros-2020/>

Cesta domů, z.ú. (n.d.). *Cesta domů*. <https://www.cestadomu.cz/publikace/o-tajemstvi>

Česká sekce IBBY. (n.d.). *Zlatá stuha*.

<http://www.zlatastuha.cz/cs/sedik-a-bubi>

<http://www.zlatastuha.cz/cs/preklep-a-skraloup>

<http://www.zlatastuha.cz/cs/strasidylko-strasa>

<http://www.zlatastuha.cz/pohorsovna>

Databaze knih s.r.o. (n.d.). *Databáze knih*.

<https://www.databazeknih.cz/knihy/cuna-zulu-a-ferda-290697>

<https://www.databazeknih.cz/knihy/kosprd-a-teleci-155089>

<https://www.databazeknih.cz/knihy/verunka-a-kokosovy-dedek-11424>

IBBY International Board on Books for Young People. (n.d.). *IBBY*.

<https://www.ibby.org/about/what-is-ibby>

Litera, produkce, s.r.o. (n.d.). *Magnesia Litera*.

<https://www.magnesia-litera.cz/o-litera/>

<https://www.magnesia-litera.cz/rocnik/2006/>

<https://www.magnesia-litera.cz/rocnik/2011/>

Pinterest. (n.d.). *Pinterest*. <https://cz.pinterest.com/>

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. (n.d.). *Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského*.

https://www.npmk.cz/sites/default/files/suk/2019/vysledky_v_jednotlivych_kategoriich-2018.pdf

RNDr. Michal Černý. (2016, 7.12). *Obecná psychologie*. Informační systém Masarykovy univerzity.

https://is.muni.cz/el/phil/podzim2016/VIKMB57/um/OBECNA_PSYCHOLOGIE.pdf

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1: Dotazník

Příloha č.2: Rozhovor s paní učitelkou č.1

Příloha č.3: Fotografie pomůcek

Příloha č.4: Příběhy z knihy Sedmives aneb Růžová holčička od Melity Denkové (2003)

Příloha č.5 uložena na elektronickém nosiči CD: Záznamy rozhovorů s paními učitelkami

Příloha č.1: Dotazník

Vážené kolegyně, obracím se na Vás s prosbou o pomoc...

Hodnotící škála

10 – rozhodně ano

1 – rozhodně ne

1. Je pro dítě náročnost programu optimální?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

V čem vidíte jeho pozitiva?

V čem vidíte nedostatky?

2. Je program zvládnutelný pro určenou věkovou skupinu dětí (5-6/7)?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Pro jak staré děti byste ho případně doporučila?

3. Je program časově zvládnutelný?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Jak byste jej případně časově upravila?

4. Do jaké míry má podle Vás potenciál rozvíjet empatii dětí?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Jaké další prostředky pro rozvoj empatie užíváte Vy?

5. Máte nějakou oblíbenou knihu, kterou byste mi doporučila pro rozvoj empatie?

Prosím název 😊.

Děkuji za Váš cenný čas, spolupráci a pomoc.

Příloha č.2: Rozhovor s paní učitelkou č.1

Sedláčková: Dobrý den tady Veronika Sedláčková ohledně toho rozhovoru.

Paní učitelka: Ano, ano jsem připravená.

Sedláčková: Perfektní tak to jsem moc ráda. Tak Vám moc předem děkuji, že jste si udělala na mě čas.

Paní učitelka: Nemáte vůbec zač, taky jsem studovala a vím, že je to obtížné, zvláště teďka v té době.

Sedláčková: Děkuji. Budeme používat hodnotící škálu, kdy je deset rozhodně ano a jedna rozhodně ne.

Paní učitelka: Dobře.

Sedláčková: Takže první otázka. Je pro dítě náročnost programu optimální? Jestli můžete ohodnotit.

Paní učitelka: Já si myslím, že deset že je optimální.

Sedláčková: Dobře, a v čem vidíte jeho pozitiva?

Paní učitelka: Pozitiva vidím, že pracujete s emocemi. To se mi moc líbí, že propojujete ten celek vlastně od pondělí do pátku. Víte kam směřujete, užíváte různé metody, formy práce, děti aktivizujete, nezůstanete u jedné činnosti.

Sedláčková: Dobře, a i když jste ohodnotila deset, viděla byste v něčem nedostatky?

Paní učitelka: Já si myslím, že ne. Záleží na tom, když byste, ono kolikrát já třeba taky si říkám jakoby třeba tohle půjde a potom zjistíte, že třeba něco víte tou praxí, že byste mohla udělat jinak, ale v téhle chvíli určitě ne, já si myslím že je to výborné.

Sedláčková: Dobře, děkuji. Druhá otázka, je program zvládnutelný pro určenou věkovou skupinu dětí? A to bylo napsáno pět až sedm let?

Paní učitelka: Ano je, určitě je, ano deset

Sedláčková: Deset dobře. A takže byste nedoporučila jinou skupinu dětí?

Paní učitelka: Myslím si, že by to mohlo zaujmou i od 4 let, ale nejsem si jistá. Jakoby těch pět až sedm si myslím, že je optimálních, protože já jsem třeba taky teďkom dělala emoce nějak je to asi měsíc, měsíc a půl nazpátek a myslím si, že ti čtyřletáci ještě tomu tolik neporozumí. Čtyřletáci berou jakoby radost a smutek, ale jakoby to jsou hlavní emoce, ale jakoby takové ty vedlejší ne. Takže si myslím, že těch pět až sedm let je optimálních.

Sedláčková: Dobře děkuji. Je program časově zvládnutelný? Jestli zase ohodnotíte?

Paní učitelka: Ano deset, je. Mě se to opravdu moc líbilo.

Sedláčková: Dobře, já bych teda upřímně o tomhle občas pochybovala, protože ono vážně třeba to pondělí, tak mám těch programů nebo těch aktivit víc. Takže dobře. Takže byste nějak to časově neupravovala?

Paní učitelka: Já bych to asi neupravovala, protože Vy tam třeba máte ten text, který je opravdu na chvíličku. A potom, když tam třeba uvidíte, že ty děti už tu jednu aktivitu nezvládají, no tak tam přejdete do druhé. To si myslím, že je na flexibilitě toho učitele, že byste to taky tak určitě udělala, že byste přešla. Takže jakoby jste si třeba té jedné části nevěnovala takovou chvíli, ale třeba jenom menší chvíli to, jako takhle si myslím že by, že to je zvládnutelné.

Sedláčková: Dobře, takže by tam byla potřeba improvizace, což je jasné.

Paní učitelka: Ano dle aktuální situace, aktuálního naladění dětí. Takhle nějak, rozumíme si asi že?

Sedláčková: Ano rozumíme. Do jaké míry má podle Vás potenciál rozvíjet empatii u dětí? Zase jestli ohodnotíte.

Paní učitelka: Velký potenciál, jsem rozhodně pro deset, protože s emocemi děti teď tolik nepřijdou do kontaktu. Všechno je tak nějak moc elektronizované a myslím si, že ty vlastní prožitky jsou nenahraditelné. Takže tady ten příběh je moc hezký. Je důležité emoce rozvíjet v tomhle věku.

Sedláčková: S tím souhlasím, děkuji. A máte nějaké další prostředky, jak Vy osobně rozvíjíte empatii?

Paní učitelka: No určitě v tom každodenní práci s dětmi. To jsou takové ty situace nahodilé, kdy třeba je někdo špatně naladěný. To jsou takové ty běžné denní situace, kdy jste s těma dětma celé dopoledne nebo vlastně odpoledne, tak už víte, jak to dítě přijde naladěné a můžete na tom jakoby stavět třeba: podívejte děti, ale dneska je smutný, tak ho necháme. Jakoby to vyplyne z toho života, a to je asi to nejdůležitější.

Sedláčková: Takže spíš vážně jakoby během dne než, abyste zvolila nějakou aktivitu?

Paní učitelka: Ale i jako aktivitu je to hrozně fajn. Jakoby na tom už se dá rozvíjet jakoby, aby takhle děti si ty emoce, aby si je začaly uvědomovat a potom, když už si je uvědomují, co třeba na začátku roku, když mám spoustu nových dětí to takhle děláme, ale nemůžete

třeba hnedka na začátku roku v září začít tady s takovouhle aktivitou. To by asi ty děti nepochopily nebo by to bylo asi těžko pro ně uchopitelné.

Sedláčková: To úplně souhlasím. To máte pravdu. A máte nějakou oblíbenou knihu, kterou byste mi doporučila pro rozvoj empatie?

Paní učitelka: Já mám hrozně ráda všechny knihy od Hany Švejdové, to je teda tvořivá dramatika. To bych odbočila. Potom hodně námětů ráda čerpám z Raabe a jakoby spíš takhle, jak bych to řekla, co mě zaujme třeba i články nebo pohádky, jak by se to dalo udělat.

Sedláčková: A přímo nějakou dětskou knihu, která by podle Vás rozvíjela empatii?

Paní učitelka: Birlibán od Eduarda Petišky.

Sedláčková: Dobře vím, vím znám. No tak to je všechno. Moc Vám děkuji, za váš cenný čas, spolupráci a pomoc, vážně jste mi teď tímhle ulehčila. Děkuji moc.

Paní učitelka: A můžu se Vás prosím zeptat z jaké knížky jste Vy čerpala?

Sedláčková: Já jsem čerpala Sedmives aneb růžová holčička od Melity Denkové.

Paní učitelka: Protože to je, to krásný příběh. Je to moc hezké, moc hezky jste to udělala opravdu. Jste šikovná.

Sedláčková: Moc Vám děkuji.

Paní učitelka: Já taky děkuju. Mějte se hezky a ať se Vám daří.

Sedláčková: Děkuji. Na shledanou.

Příloha č.3: Fotografie pomůcek

Papírové loutky (Denková, 2003)

Košík s šálkem a hadříkem

Papírové šálky (Pinterest, n.d.)

Karty emocí (Černý, 2016)

Pytlíčky s bylinkami

Skládanka (Denková, 2003)

Příloha č.4: Příběhy z knihy Sedmives aneb Růžová holčička od Melity Denkové (2003)

Pořádná dáma

Byla jednou jedna ves...
A to víska tuze malá,
stálo v ní jen sedm domů.
A tak se ta malá ves
jednoduše jmenovala podle toho: Sedmives.
Jací lidé vlastně žili
v sedmi domech v Sedmivsi?
Obyčejní - nebo zvláštní?
Protivní - anebo milí?
To už rozhodněte sami!
Já o nich jen vypravuji.
Začnu u Pořádné dámy...

„Pořádek, to je moje heslo,“ říkává tahle paní možná i stokrát za den a občas ještě dodává: „Proto můj dům vyhlíží spořádaně, v mé zahradě roste všechno úhledně v rovných řádkách a zraje v pravý čas, a já sama - jenom se na mě podívejte! Držím se zpříma, chodím vždy čistá a nažehlená, v mém účesu je každý vlásek na svém místě, a to prosím přesto, že se od rána do večera oháním koštětem a hadrem a cítím, leštím, drhnu, peru, smýčím, rovnám...“

Když tahle slova zaslechne soused Pořádné dámy, malíř z Malovaného domu, vždycky se podrbe v rozčepýřených vlasech a zavzdychá:

„Hmm... hmm... Ach jo. Ách... No jo.“

A jednou už to nevydržel, rozběhl se k domu Pořádné dámy a zvolal:

„To můj dům vyhlíží, jako že každou chvíli spadne, v mé zahradě si roste co chce jak chce když chce, a já sám - jenom se na mě podívejte! Šaty mám věčně

zastříkané od barev a vlasy jako vrabčí hnízdo! Drahá Pořádná dámo, jak jen to dokážete, jak to vydržíte – být pořád takhle pořádná? Nenudí vás to někdy? Já být na vašem místě, tak bych už asi nejspíš dávno vyletěl z kůže!“

Pořádná dáma se na malíře usmála:

„Každý z nás má jiný talent, že? A každý musí jít za tím, kam ho srdce táhne – to vám říkám já, Pořádná dáma! Kdyby to bylo jinak, nebylo by to v pořádku! Jen ať každý dělá, k čemu má vlohy!“

„A to mi spad kámen ze srdce!“ zvolal malíř, šťastně hopsal kolem Pořádné dámy a výskal:

„Ejchuchú! Drahá Dámo, vy jste nejen pořádná, ale i moudrá! Jak hezky jste to pověděla! Jak výstižně! Tedy – jestli jsem správně rozuměl, řekla jste: ať každý dělá, co umí!“

„Ano, tohle jsem měla na mysli a děkuji za vaše uznání,“ odpověděla Pořádná dáma klidně. „I když na můj vkus ho projevujete příliš hlučně. Nadměrný hluk považuji taky za nepořádek – nadměrný hluk totiž škodí. Všimněte si, že právě myju velký porcelánový servis – každá jiná na mém místě by nádobím řinčela a třískala, ale já – kdepak! Proto prosím, jděte si hlučně jásat domů, když vám hluk dělá dobře.“

„Opravdu myjete něžně, jako když cinkají rolničky,“ řekl uznale malíř, naposled poskočil a utíkal domů. Tam chvíli spokojeně maloval a přitom hlučně vypěvoval:

„Ať každý dělá, co umí!“

Náhle však sebou škubl.

Z domu Pořádné dámy se totiž ozval náramný rachot a strašlivé řinčení.

Malíř zahodil paletu a štětce a letí k domu Pořádné dámy.

Nahlédne oknem do kuchyně – a už jenom třesť očí!

Dáma tam stála jako solný sloup a všude kolem se válejí porcelánové střepy!

„To jste rozbila vy? To jste rozbila sama?“ zakoktal malíř, který nemohl uvěřit vlastním očím.

A ona strnule přikyvuje a šeptá docela bez dechu:

„Ano, já sama, já – Pořádná dáma – jsem právě nadranc roztřískala drahocenný porcelánový servis, zdobený vzorkem chrp a vlčích máků, vzácnou památku po své drahé babičce... Je to vůbec poprvé v životě, co se mi něco takového stalo.“

„Jistě i naposled, zatímco jiní, třeba já, něco rozbijou každý den,“ chlácholil ji malíř, pohlédl na střepy a pak soucitně zavzdychal:

„Škoda té krásy... Je nadranc jednou provždycky.“

A Dáma šeptla stále bez dechu:

„Nadranc je, ale ne provždycky. Památka po mé babičce, drahocenný porcelánový servis, vždycky stál tady vyrovnaný v příborníku a bude tam stát zase.“

„Nepřehánějte to, Pořádná dámo,“ vyděsil se malíř. „Žal a leknutí vám spletly hlavu, ale nic si nenamlouvejte! Zachovejte se prosím jako každá jiná dáma na vašem místě!“

„Jak to myslíte?“ zeptala se chladně Dáma.

A malíř koktá:

„No – každá jiná na vašem místě by servis oplakala... a tím by se jí ulevilo... a do večera by už byla smířená s tím, že je servis pryč navždycky.“

„Já že mám plakat? Ani mě nenapadne,“ odsekla Dáma, která se zčistajasna dokonale vzpamatovala a chytla dech:

„Já budu vymýšlet, jak věc napravím!“

„Ale to byste musela vymyslet zázrak!“ zvolal rozčileně malíř.

Dáma se na něj dlouze zadívala, přihladila si vlásek, který jí vyklouzl z účesu, zvedla bradu a řekla klidně:

„Třeba i zázrak, když to bude nutné.“

Od toho dne se z domu Pořádné dámy od rána do noci ozývalo jakési klepání, tukání, cvakání a jiné šramoty; sice úplně potichoučku, ale stejně to bylo u Pořádné dámy něco naprosto nezvyklého. Lidé ze Sedmivsi se neodvážili vyptávat přímo Pořádné dámy, co se to děje, a proto vyzvídali u souseda malíře:

„Nevíte, co Pořádná dáma dělá?“

„Co si tam doma kutí?“

„Co chystá?“

A malíř odpovídal:

„Zázrak.“

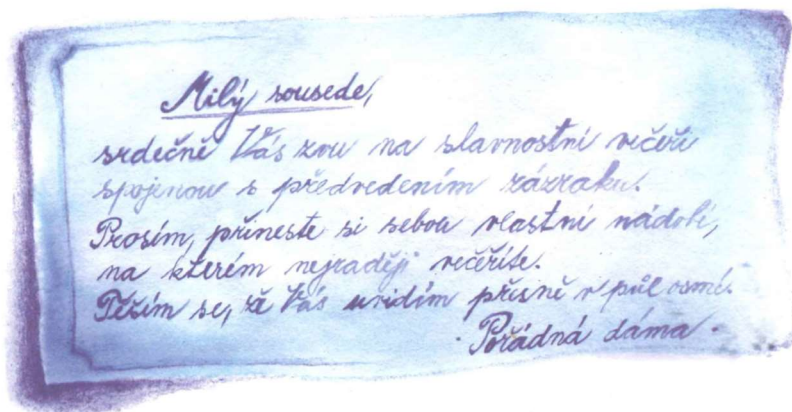
„Zázrak?“ žasli lidé.

„Ano,“ kýval hlavou malíř a vyprávěl o rozbitém porcelánu a rozhodnutí Pořádné dámy.

„Tak tohle dělá? Ach, ta to dokáže!“ šeptali si lidé ze Sedmivsi – a s úctou se chodili dívat na dům, kde se chystá zázrak.

Tak uteklo sedm dní.

Osmého dne dostal každý v Sedmivsi dopis zdobený vzorkem chrp a vlčích máků. Stálo v něm:

„Zvláštní pozvání. Až nepochopitelné,“ říkalo se v Sedmivsi. „Protože – jestli Pořádná dáma dokázala zázrak, tak si spravila památeční servis, ale potom nepo-

třebuje cizí nádobí. Jestli však potřebuje nádobí, tak se jí zázrak nepovedl a co nám tedy chce předvádět?“

Večeře probíhala za napjatého mlčení. Dáma o zázraku mlčela a nikdo nechtěl začít vyzvídat – alespoň ne první.

Když dojedli, Pořádná dáma prohodila s úsměvem:

„Měla bych sklidit ze stolu.“

Pak jedním svižným švihem šklubla ubrusem a všechno nádobí vmžiku sletělo se stolu na zem!

Teprve teď všichni našli řeč. Křičeli:

„Ó, ona při tom vynalézání zázraku přišla o rozum – a my zas o nejlepší nádobí!“

„Nikdo o nic nepřišel!“ odsekla Dáma a odběhla.

Když se vrátila, tlačila před sebou zvláštní přístroj, který se nepodobal žádnému známému přístroji na světě. Byla to velká bedna na kolečkách a na ní změř krabiček, cívek a trubiček, mělo to také páčky a tlačítka, a ještě ciferníky s ručičkou – některé z ručiček se bláznivě točily a jiné se jenom lehounce chvěly. Dál byly na přístroji všelijaké nástavce, ten největší nahoře – a po straně to celé mělo mosaznou kliku, vyleštěnou tak, že se leskla jako ze zlata.

Pořádná dáma vysypala rozbité nádobí do nástavce na přístroji, zmáčkla pár tlačítek a zatočila klikou: v přístroji to chvíli hučelo, vrčelo, chrastilo, chrčelo, plácalo, tleskalo a pak – na druhém konci už z něj leze nádobí!

Úplně celé!

Jako nové!

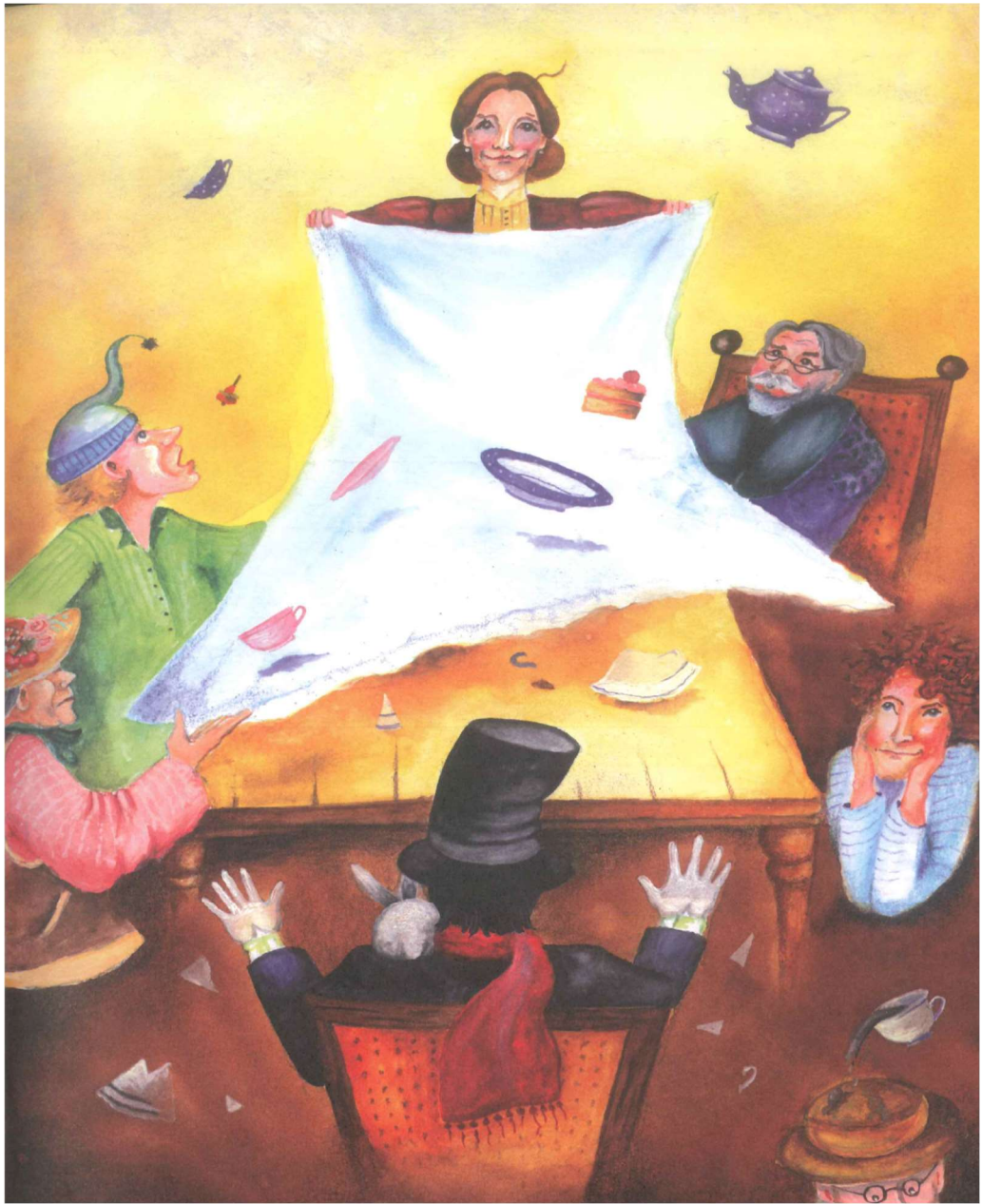
Dokonce umyté!

„Zázrak! Prostě zázrak! Ona to dokázala!“ volali sousedé a nezapomněli dodat:

„Však my vám vždycky věřili, Pořádná dámo!“

„Opravdu?“ zahihňala se Dáma. „I když tu na zemi ležely jenom střepey? Hm... přiznávám, že jsem vás trochu zlobila a napínala – ano, chovala jsem se na svůj věk, stav a založení neobyčejně rozpustile.“

„To ze samé radosti, že se vám podařil zázrak!“ vpadli jí do řeči sousedé. Ale ona náhle pohodila hlavou a řekla už bez úsměvu, docela střízlivě, dokonce odměřeně:

„To zrovna! Zázrak! Jsem přece Pořádná dáma a nehodí se pro mě, abych dělala zázraky!“

„Ale... Ale...? Ale...!“ koktali sousedé. „Vždyť jste nám zázrak předvedla! Vždyť jste ho udělala! Se svým zázračným přístrojem!“

Ale Pořádná dáma si přihladila neposlušný vlásek, který jí vyklouzl z účesu, a odsekla:

„Kdepak! To se moc pletete! Já vám jen předvedla, jak zvítězil můj smysl pro pořádek!“

Malíř z Malovaného domu

Byla jednou jedna ves...
A to víska tuze malá,
stálo v ní jen sedm domů.
A tak se ta malá ves
jednoduše jmenovala podle toho: Sedmives.
Jací lidé vlastně žili
v sedmi domech v Sedmivsi?
Obyčejní – nebo zvláštní?
Protivní – anebo milí?
To už rozhodněte sami!
Já o nich jen vypravuji.
Teď představím malíře –
toho pána, který říká:
s pořádkem jsou potíže...

A on sám podle toho vypadá: šaty má vždycky zastříkané od barev a vlasy roz-
cuchané jako vrabčí hnízdo. I jeho dům vyhlíží nepořádně – trochu nahnutý,
jakoby rozviklaný, skoro se kolébá ve větru...

A přesto se každý v Sedmivsi na ten křivý dům dívá s radostí, protože celý je
odshora dolů krásně malovaný: malíř totiž maluje nejen na plátno a papír, ale
skoro nejráději na stěny svého rozviklaného domu.

Jednoho rána začátkem června se malíř zastavil u severní stěny; nedávno na ni
v mrzuté náladě vymaloval zahradní altánek obrostlý břečťanem, ale teď, protože
bylo krásné červnové ráno plné vůní květin, jen kroutil hlavou a udiveně mumlal:

„Proč jsem maloval břečťan, studenou pochmurnou rostlinu bez vůně? Vždyť zde – zde by měly kvést růže...“

Celý den potom maloval na severní stěnu altánek obrostlý růžemi a kolem altánku celou růžovou zahradu; mezi růžemi všech barev v ní zpívali ptáci a bzučely včely.

Skončil až večer, když vyšel měsíc; v perleťově bílém měsíčním svitu vypadal obraz růžové zahrady zvlášť čarovně a malíř šel spokojeně spát.

Ráno se na nový obraz spěchal podívat. A nevěřil svým očím!

Růžová zahrada zmizela!

Zbyla po ní jen bílá zeď.

„Neprovedla mi tohle moje pořádná sousedka?“ napadlo malíře. „Při jejím smyslu pro pořádek jí růže na severní stěně mohly připadat nevhodné, snad tedy vzala bílou barvu a udělala pořádek podle svého pořádkumilovného rozumu...“

Jenomže v tu chvíli už k němu běží Pořádná dáma a rozčileně volá:

„Pane malíři, na slovíčko! Stěny Malovaného domu byly vždy malované ze všech stran, a teď najednou nejsou! To nestrpím! Kam vlastně zmizela ta kouzelná růžová zahrada, kterou jsem tady na té zdi včera večer viděla a upřímně obdivovala?“

Malíř se zastyděl, že ze zmizení obrazu podezíral právě Pořádnou dámu, malinko zrudl a vyhýbavě odpověděl:

„Netrapte se tím, drahá Pořádná dámo! Zahrada je pryč, protože – – – ach ano! Protože chci namalovat ještě krásnější.“

Zas maloval až do večera – růže i ptáky i včely...

Ráno nemohl dospát.

Ještě za šera, kdy na obloze svítil měsíc, vyskočil malíř z postele a spěchal k severní zdi svého domu.

A nový obraz byl zase pryč!

„Byly to krásné zahrady... ta první i ta druhá... Kam zmizely? Jak? A proč? Kam mohly zmizet ty půvabné zahrady plné růží, které se zvlášť čarovně vyjímaly v měsíčním světle?“ vzdychal malíř nad bílou zdí.

Tu jako by zeď zasvítla ještě bělostněji, jako by zářila perleťovým měsíčním světlem. Zároveň malíř zaslechl hudbu a pak hlas, který mu šeptal cosi tajemného a nádherného... Slovům nerozuměl, vyslovit by je nedokázal – ale přesto pochopil, co hlas říká, a bylo mu z toho blaženě.

Už věděl, kam mizí jeho obrazy...

„Vaše obrazy někdo v noci docela obyčejně krade,“ vyrušil malíře z blažených myšlenek nakvašený hlas Pořádné dámy, která si zrovna teď, v tu časnou ranní chvíli, přišla zkontrolovat zeď Malovaného domu.

Malíř se na ni zmámeně usmál a řekl jako ze sna:

„Ne, tak to není... Kdosi je moc a moc potřebuje – na jednom dalekém místě, kde růže nerostou.“

„Ták?“ zvolala Pořádná dáma.

„Ano. Tak... A proto si pro ně za noci přijde,“ šeptal dál malíř.

„Ták?!“ zopakovala Pořádná dáma, založila si ruce v bok a spustila:

„A prosím pěkně – smím vědět, proč ten *kdosi* nepřijde pěkně za denního světla a neřekne: pane malíři, potřebuju obraz, namalujte mi zahradu, já od vás ten obraz koupím a poctivě zaplatím!“

A malíř zase jako ze sna zašeptal:

„Protože za dne přijít nemůže, protože to není obyčejný člověk... A protože není člověk, ani neví, co je to prodávat a kupovat.“

„Kdo neví, co je prodávat a kupovat, je u mě docela obyčejný zloděj!“ odsekla Dáma.

A malíř teď už také odsekl:

„Myslete, Pořádná dámo! Copak obyčejný zloděj dokáže odnést obraz namalovaný na zdi?“

„Ne, nedokáže,“ připustila Dáma; stáhla obočí a po chvilce přemýšlení zamumlala:

„Pak už to může být jenom nějaký kazisvět, který nic, ale vůbec nic neumí – a proto ze vzteku každou noc zamaluje vaše růže bílou barvou.“

„Ne! Ne! Říkám vám, že nejde o člověka!“ zvolal zprudka malíř. „A když už tedy musíte vědět všechno do posledního puntíku, myslím si, že ta bytost přichází tam odtud!“ dodal rozčileně a ukázal k nebi, k měsíci, který se právě zvolna vytrácel pryč, pomaloučku mizel, až splýnul s modří oblohy, docela jako by se rozpustil v paprscích ranního slunce – anebo docela jako zloděj, který se umí rozplynout beze stopy.

„Cože? Z měsíce?“ zapištěla Dáma, spráskla ruce, koukla na malíře a stejně zprudka jako on spustila:

„A já zase říkám vám, že jste bláhový snílek! Prosím, nebudu vám nic vymlouvat, klidně si věřte na svoje měsíční přeludy, které si zamilovaly vaše obrazy! Když jim je přejete, je to vaše věc, a všechno je tím pádem v pořádku! Ovšem já znám svět líp než vy, a tak se obávám, že spíš než kouzelný přelud se sem v noci plíží člověk – v jedné ruce štětku, v druhé kbelík s bílou barvou! Takových kazisvětů se po světě potlouká mnohem víc než bytostí z měsíce!“

„Nejste náhodou jeden z těch kazisvětů vy?“ zvolal malíř trpce. „Vždyť jste mi úplně zkazila náladu! Teď vůbec nevím, na čem jsem! Pro koho vlastně maluju! Pro zloděje? Pro lidi z měsíce? Anebo –,“ a tu se malíř nevráživě ušklíbl na Pořádnou dámu, „- anebo kvůli vám, která si přeje mít můj Malovaný dům malovaný ze všech stran?“

„Proč my se vlastně hádáme, pane malíři?“ pravila Dáma smířlivě. „Přesvědčme se na vlastní oči, kdo z nás má pravdu – dnes v noci tady u severní zdi. Namalujte potřeť svoji kouzelnou růžovou zahradu – a potom ji my dva budeme celou noc společně hlídat.“

A malíř zamumlal:

„Výborně!“

Tu noc byl měsíc v úplňku.

Jeho stříbrné paprsky zalily obraz růžové zahrady, jako by jej hladily...

Pak náhle ze stříbra měsíčních paprsků vyklouzla stříbrná postava.

„Ách!“ vyjekla Pořádná dáma. „Ááááááá! Tak přece vám na ty obrazy chodí měsíční přelud! Jsem z toho celá nesvá! Docela zmatená! Úplně vykolejená! Já přece nemám vlohly věřit na přeludy – ovšem když vidím přelud na vlastní oči, nemůžu tvrdit, že ho nevidím!“

„Pořádná dámo, vzpamatujte se,“ zaúpěl malíř. „Prosím vás, jakýpak přelud? Vždyť ta postava nese v jedné ruce kbelík a v druhé malířskou štětku!“

„A proč ne?“ šeptla okouzleně Dáma. „Stříbrnou měsíční štětkou setře váš obraz

do stříbrného měsíčního kbelíku, a pak tam nahoře,“ Dáma ukázala k měsíci, „tam zase obraz několika tahy namaluje. Moc potřebuje v té chladné měsíční krajině zahradu plnou voňavých růží...“

Dáma pokývala hlavou, pohlédla na Malíře a tiše dodala:

„Ale proč vám to vlastně povídám? Vždyť vy to víte nejlíp. Dobrou noc, pane malíři – anebo dobré ráno, jak je vám libo. Hlavní je, že jsme viděli, co jsme chtěli vidět, a všechno je v nejlepším pořádku... Jistě jste šťastný a pyšný, že vaše obrazy zdobí měsíc.“

Pak Dáma pomalým zmámeným krokem odkráčela pryč. V tom okamžiku i měsíc vklouzl za mrak.

Malíř stál sám v temné zahradě, užaslý, popletený.

„Zas nevím, na čem jsem,“ zamumlal po chvíli.

A taky už se to nikdy nedozvěděl!

Co se po tři noci doopravdy dělo s malířovými obrazy, patří dodnes k největším záhadám světa!

Ne, že by malíř po tom nechtěl pátrat, on chtěl – a moc!

Jenomže už neměl příležitost, protože od té úplňkové noci, kdy Pořádná dáma viděla na vlastní oči přelud, už nikdy žádný obraz ze zdi Malovaného domu nezmizel...

